

สมบัติของผุด บุ

หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

ระดับประถมศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ

สมบัติของผู้ดี

หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้ใช้หนังสือเรื่อง "สมบัติของ
ผู้ดี" ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนปลาย
พุทธศักราช ๒๕๐๓ มาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๐๔ นั้น เนื่องจากหนังสือนี้ใช้
ประกอบการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้าง-
เสริมลักษณะนิสัยตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ ได้เป็น
อย่างดี จึงอนุญาตให้ใช้เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติม ระดับประถมศึกษาในโรงเรียน
ได้ต่อไป

ประกาศ ณ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๒๗

(นายบรรจง ชูสกุลชาติ)

รองปลัดกระทรวง รักษาราชการแทน

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่อง "สมบัติของผู้อื่น" ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ
ได้มอบให้ ม.ล. ป๋อง มหาภูม จัดทำคำอธิบายเพิ่มเติมจากหนังสือสมบัติของผู้อื่น
ของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เพื่อให้อ่านเข้าใจง่าย เหมาะสำหรับเด็ก
ระดับประถมศึกษา และมอบให้นายสุชีพ ปุญญานุภาพ เป็นผู้ตรวจทาน
กรมวิชาการได้มอบให้องค์การค้ำของคุรุสภาจัดพิมพ์จำหน่ายใช้ประกอบการ
เรียนการสอนตามหลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช
๒๕๐๓ มาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๐๔ และในการที่กระทรวงศึกษาธิการ
ประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๔ ก็ปรากฏว่าหนังสือนี้
สามารถใช้ประกอบการเรียนการสอนระดับประถมศึกษากลุ่มสร้างเสริม
ประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ได้อย่างดียิ่ง จึงได้มอบให้
องค์การค้ำของคุรุสภาจัดพิมพ์จำหน่ายต่อไป

(นายสุรเดช วิเศษสุรการ)

อธิบดีกรมวิชาการ

๑ มีนาคม ๒๕๒๗

คำนำ

(๒)

หนังสือสมบัติของผู้ดีเล่มนี้ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) เมื่อครั้งเป็นพระยาวิสูตรสุริยศักดิ์ เป็นผู้เรียบเรียงขึ้น และใช้เป็นแบบเรียนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้เป็นหนังสือเรียนสอนจริยธรรมในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓-๕ และมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้มอบให้ ม.ล.ปiong มาลากุล จัดทำคำอธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้นักเรียนสามารถอ่านเข้าใจได้ง่ายขึ้น และได้ประกาศใช้เป็นหนังสือประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนปลาย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๓ เมื่อได้มีการเปลี่ยนหลักสูตรในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมประกอบการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

หนังสือสมบัติของผู้ดี เป็นหนังสือที่ให้แนวทางการประพฤติปฏิบัติตนที่ดีงาม ทั้งทางด้านการกระทำ คำพูด และความคิด เน้นเรื่องกิริยามารยาท บุคลิกภาพ คุณธรรมจริยธรรมทั้งดงาม รวมไปถึงการอยู่ร่วมกันในสังคม และคุณธรรมในการทำงาน จึงจัดได้ว่ามีคุณค่าแก่การยึดถือเพื่อปฏิบัติตลอดไป เนื้อหาสาระแบ่งออกเป็น ๑๐ ภาค คือ ผู้ดีย่อมรักษาความเรียบร้อย ผู้ดีย่อมไม่ทำอุจาดลามก ผู้ดีย่อมมีสัมมาคารวะ ผู้ดีย่อมมีกิริยาเป็นที่รัก ผู้ดีย่อมเป็นผู้มีสง่า ผู้ดีย่อมปฏิบัติกิจการงานดี ผู้ดีย่อมไม่เห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว และผู้ดีย่อมรักษาความสุจริตซื่อตรง และไม่ประพฤติชั่ว

จากคุณค่าของหนังสือ สมบัติของผู้ดี ดังกล่าว นายสมศักดิ์ ปรีศนันทกุล รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ จึงมีดำริให้จัดพิมพ์

ขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้เยาวชนในปัจจุบันได้อ่านเป็นแนวทางในการ
ประพฤติตน กรมวิชาการได้มอบให้องค์การคลังเอกสารจัดพิมพ์ จำนวน
๔๘,๐๐๐ เล่ม เพื่อแจกโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั่วประเทศ และ
พิมพ์พวงเพื่อจำหน่ายด้วย

กรมวิชาการหวังว่า ในช่วงโมฆจริยธรรม ครูจะได้ใช้หนังสือนี้ช่วย
ในการอบรมปณิธานนักเรียนในวันนี้ ให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และ
ความประพฤติอันงดงาม เพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่มี “สมบัติของผู้ดี” ของ
ประเทศชาติติดตัวในวันหน้าสืบต่อไป

(นายพungskัจ จันทรสุรินทร์)

อธิบดีกรมวิชาการ

๔๘ ตุลาคม ๒๕๔๑

สมบัติของผู้ดี

ภาคหนึ่ง ผู้ดี ย่อมรักษา ความเรียบร้อย.

กายจรรยา คือ

- (๑) ย่อมไม่ใช้กิริยาอันร่ามกราชบุคคล.
- (๒) ย่อมไม่อาจเอื้อมในที่ต่ำสูง.
- (๓) ย่อมไม่ล่วงเกินถูกต้องผู้อื่นซึ่งไม่ใช่หยอกกันฐานเพื่อน.
- (๔) ย่อมไม่เสียดสีกระทบกระทั่งกายบุคคล.
- (๕) ย่อมไม่ลุ่มหลงดื่มกินให้พรพราดโตนผู้คนหรือสิ่งของมสกต.
- (๖) ย่อมไม่ส่งของให้ผู้อื่นด้วยกิริยาอันเลือกโสมสัณ.
- (๗) ย่อมไม่ผ่านหน้าหรือบังตาผู้อื่น เมื่อเขาอยู่ตั้งใจอยู่ เว้นแต่เป็นที่เฉพาะไป.
- (๘) ย่อมไม่เอิกอึ้งเมื่อเวลาผู้อื่นทำกิจ.
- (๙) ย่อมไม่อื้ออึงในเวลาประชุมสลับรับฟัง.
- (๑๐) ย่อมไม่แสดงกิริยาสิ่งตั้ง หรือพูดจาอีกทีในบ้านแขก.

วจีจรรยา คือ

- (๑) ย่อมไม่สอดสวนวาทาหรือแบ่งชิงพูด.
- (๒) ย่อมไม่พูดด้วยเสียงอันดังเหลือเกิน.
- (๓) ย่อมไม่ใช้เสียงควาค หรือพูดจากระโชกกระชาก.
- (๔) ย่อมไม่ใช้วาจาอันหักหาญถึงคน.
- (๕) ย่อมไม่ใช้ถ้อยคำอันหยาบคาย.

มนโณจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านกำเริบยิ่งโยโส.
- (๒) ย่อมไม่บันดาลโทสะให้เสียกิริยา.

ภาคสอง ผู้ดี ย่อมไม่ทำอุจาดลามก.

กามจริยา คือ

- (๑) ย่อมใช้เสื่อผ้าเครื่องแต่งตัวอันสะอาด และแต่งโดยเรียบร้อยเสมอ.
- (๒) ย่อมไม่แต่งตัวในที่แจ้ง.
- (๓) ย่อมไม่จุ่มครีกล้างแคะแกะเกาในร่างกายในที่ประชุมชน.
- (๔) ย่อมไม่กระทำการที่ควรจะทำในที่ลับในที่แจ้ง.
- (๕) ย่อมไม่หาเวรให้ปรากฏในที่ประชุมชน.
- (๖) ย่อมไม่จามด้วยเสียงอันดังและโดยไม่ป้องกันกำบัง.
- (๗) ย่อมไม่บ้วนซากด้วยเสียงอันดัง หรือให้เปรอะเปื้อน ให้เป็นที่รังเกียจ.
- (๘) ย่อมไม่ดูกลิ่นและเอะอะมูมามในการบริโภค.
- (๙) ย่อมไม่ถูกต้องหรือหยิบยื่นสิ่งที่มีผู้อื่นจะบริโภคด้วยมือตน.
- (๑๐) ย่อมไม่ล่วงล้ำ ข้ามหยิบ ขอรบริโภคผ่านหน้าผู้อื่น ซึ่งควรขอโทษและขอให้เขาส่งได้.
- (๑๑) ย่อมไม่ละลาบละล้วงเอาของผู้อื่นมาใช้ในการบริโภค เช่น ถ้วยน้ำ และผ้าเช็ดมือ เป็นต้น.
- (๑๒) ย่อมไม่เอาเครื่องใช้ของตน เช่น ช้อนล้อมไปล้างดักสิ่งบริโภค ซึ่งเป็นของกลาง.
- (๑๓) ย่อมระวัง ไม่พูดจาตรงหน้าผู้อื่นให้ใกล้ชิดเหลือเกิน.

วจีจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่กล่าวถึงสิ่งโสโครกพึงรังเกียจในท่ามกลางประชุมชน.
- (๒) ย่อมไม่กล่าวถึงสิ่งควรปิดบังในท่ามกลางประชุมชน.

มโนจริยา คือ

- (๑) ย่อมพึงใจที่จะรักษาความสะอาด.

ภาคสาม ผู้ดี ย่อมมีสัมมาการะ.

กายจริยา คือ

- (๑) ย่อมนั่งด้วยกิริยาอันสุภาพเฉพาะหน้าผู้ใหญ่.
- (๒) ย่อมไม่ขึ้นหน้าผ่านผู้ใหญ่.
- (๓) ย่อมไม่หันหลังให้ผู้ใหญ่.
- (๔) ย่อมแสวงหาที่หรือให้ที่นั่งอันสมควรแก่ผู้ใหญ่หรือผู้หญิง.
- (๕) ย่อมไม่ทอดหรือคาบบุตรี ศาบกล้อง และสูบให้ควินไปรมผู้อื่น.
- (๖) ย่อมเปิดหมวกเมื่อเข้าชยควบ้านผู้อื่น.
- (๗) ย่อมเปิดหมวกในที่เคารพ เช่น โบสถ์ วิหาร ไม่ว่าแห่งศาสนาใด.
- (๘) ผู้น้อยย่อมเคารพผู้ใหญ่ก่อน.
- (๙) ผู้ชายย่อมเคารพผู้หญิงก่อน.
- (๑๐) ผู้ลาย่อมเป็นผู้เคารพก่อน.
- (๑๑) ผู้เห็นก่อนโดยมากย่อมเคารพก่อน.
- (๑๒) แม้ผู้ใดเคารพตนก่อน ย่อมต้องตอบเขาทุกคน ไม่เจบเตียบ.

วจีจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่พูดจาฉ้อเจิบนหลดกลางผู้ใหญ่.
- (๒) ย่อมไม่กล่าวร้ายถึงญาติมิตรที่รักใคร่นับถือของผู้ถึงแก่ผู้ฟัง.

- (๓) ย่อมไม่กล่าววาจาอันติเตียนสิ่งเคารพหรือที่เคารพของผู้อื่นแก่ตัวเขา.
- (๔) เมื่อจะขอทำล่วงเกินแก่ผู้ใด ย่อมต้องขออนุญาตตัวเขาก่อน.
- (๕) เมื่อตนทำพลาดพลั้งสิ่งใด แก่บุคคลผู้ใด ควรออกวาจาขอโทษเสมอ.
- (๖) เมื่อผู้ใดได้แสดงคุณต่อตนอย่างไร ควรออกวาจาขอบคุณเขาเสมอ.

มโนจริยา คือ

- (๑) ย่อมเคารพยำเกรงบิดามารดาและอาจารย์.
- (๒) ย่อมนับถืออ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่.
- (๓) ย่อมมีความอ่อนหวานแก่ผู้น้อย.

ภาคสี่ ผู้ดี ย่อมมีกิริยาเป็นที่รัก.

กายจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่ฝ่าฝืนเวลานิยม คือ ไม่ไปใช้กิริยาขืนเมื่อเขานั่งกับพื้นและไม่ไปนั่งกับพื้นเมื่อเวลาเขายืนเดินกัน.
- (๒) ย่อมไม่ไปนั่งนานเกินสมควรในบ้านของผู้อื่น.
- (๓) ย่อมไม่ทำกิริยาขื่นเร็งเมื่อเขามีทุกข์.
- (๔) ย่อมไม่ทำกิริยาโคกเสว้าเหวห่างในที่ประชุมรื่นเริง.
- (๕) เมื่อไปสู่ที่ประชุมการรื่นเริงย่อมช่วยสนุกขึ้นบานให้สมเรื่อง.
- (๖) เมื่อเป็นเพื่อนเที่ยว ย่อมต้องกลืนเกลียวและร่วมลำบากร่วมสนุก.
- (๗) เมื่อตนเป็นเจ้าของบ้าน ย่อมต้องต้อนรับและเชื้อเชิญแขกไม่เพิกเฉย.

- (๘) ย่อมไม่ทำกิริยาบึกบึนต่อแขก.
- (๙) ย่อมไม่ให้แขกต้องคอยนานเมื่อเขามาหา.
- (๑๐) ย่อมไม่จ้องดูนาฬิกาในเวลาที่แขกยังนั่งอยู่.
- (๑๑) ย่อมไม่ใช้กิริยาอันนุ้ยไปหรือกระชับกระซำกับผู้ใด ในเวลาเมื่อตนอยู่เฉพาะหน้าผู้หนึ่ง.
- (๑๒) ย่อมไม่ใช้กิริยาอันไถวเร่เคื่อง หรือตู่ตักผู้คนก้าวโพยต่อหน้าแขก.
- (๑๓) ย่อมไม่จ้องดูบุคคลโดยเพ่งพิศเหลือเกิน.
- (๑๔) ย่อมต้องรับส่งแขกเมื่อไปมา ในระยะอันสมควร.

วจีจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่เที่ยวคิดเสียดสีของที่เขา ตั้ง ตั้งแต่ ไว้ในบ้านที่ตนไปอยู่.
- (๒) ย่อมไม่กล่าวสรรเสริญรูป กาย บุคคล แก่ตัวเขาเอง.
- (๓) ย่อมไม่พูดให้เพื่อนเก้อกระดาก.
- (๔) ย่อมไม่พูดเปรียบเปรยเคาะและสตรีกลางประชุม.
- (๕) ย่อมไม่ก่อนแคะติงูปากบุคคล.
- (๖) ย่อมไม่ทักถึงการร้ายโดยพลั้งโพล่ง ให้เขาตกใจ.
- (๗) ย่อมไม่ทักถึงสิ่งอันน่าอายน่ากระดากโดยเปิดเผย.
- (๘) ย่อมไม่เอาสิ่งที่น่าจะอายจะกระดากมาเล่าให้แขกฟัง.
- (๙) ย่อมไม่เอาเรื่องที่เขาฟังซอ่นวันมากเล่าให้อับอายหรือเจ็บใจ.
- (๑๐) ย่อมไม่กล่าวถึงการอัปมงคลในวงมวงคล.

มโนจริยา คือ

- (๑) ย่อมรู้จักเกรงใจคน.

ภาคห้า ผู้ดี ย่อมเป็นผู้มีสง่า

กายจริยา คือ

- (๑) ย่อมมีกิริยาอันมีสง่าของอาจ.
- (๒) จะยืนนั่ง ย่อมอยู่ในลำดับอันสมควร ไม่เป็นผู้มอบหลังคนหรือหลีกเข้ามุม.
- (๓) ย่อมไม่เป็นผู้สะทกสะท้านงกเงิ่นหยุด ๆ ยั้ง ๆ.

วจีจริยา คือ

- (๑) ย่อมพูดจาจะฉานชัดถ้อยความ ไม่อุบถอ้อมแอ้ม.

มโนจริยา คือ

- (๑) ย่อมมีความรู้จักงามรู้จักดี.
- (๒) ย่อมมีอัธยาศัยอันกว้างขวาง เข้าใจคนทั่วได้.
- (๓) ย่อมมีอัธยาศัยเป็นนักสงเคราะห์ ใครจะพูดหรือเล่นอันใดก็เข้าใจและด้อคิด.
- (๔) ย่อมมีความเข้าใจรอบไวไหวพริบ รู้เท่าถึงการณ.
- (๕) ย่อมมีใจอันอวดจากล้าหาญ.

ภาคหก ผู้ดี ย่อมปฏิบัติกิจการงานดี

กายจริยา คือ

- (๑) ย่อมทำการอยู่ในระเบียบแบบแผน.
- (๒) ย่อมไม่ถ่วงเวลาให้ผู้อื่นคอย.
- (๓) ย่อมไม่ละเลยที่จะตอบจดหมาย.
- (๔) ย่อมไม่ทำการแต่ค่อนหน้า.

วจีจริยา คือ

- (๑) พุทธสิ่งใดย่อมให้เป็นที่ยึดถือได้.
- (๒) ย่อมไม่รับมาจากล่อง ๆ โดยมีได้เห็นว่าการจะเป็นได้หรือไม่.

มโนจริยา คือ

- (๑) ย่อมเป็นผู้รักษาความสัตย์ในเวลา.
- (๒) ย่อมไม่เป็นผู้เกียจคร้าน.
- (๓) ย่อมไม่เข้าใจว่า ผู้ดีทำอะไรด้วยคนไม่ได้.
- (๔) ย่อมไม่เพลิดเพลนจนละเลยให้การเสีย.
- (๕) ย่อมเป็นผู้รักษาความเป็นระเบียบ.
- (๖) ย่อมเป็นผู้อยู่ในบังคับบัญชาเมื่ออยู่ในหน้าที่.
- (๗) ย่อมมีมานะในการทำงานไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก.
- (๘) ย่อมเป็นผู้ทำอะไรทำจริง.
- (๙) ย่อมไม่เป็นผู้ตั้งตนในที่ผิด.
- (๑๐) ย่อมปรารภความดี ต่อการงานที่ทำอยู่เสมอ.

ภาคเจ็ด ผู้ดี ย่อมเป็นผู้ใจดี.

กายจริยา คือ

- (๑) เมื่อเห็นใครทำผิดพลาดอันน่าก้อระฉาก ย่อมช่วยกลบเกลื่อนหรือทำไม่เห็น.
- (๒) เมื่อเห็นสิ่งของของใครตก หรือจะเลื่อนเสีย ย่อมต้องหยิบยื่นให้หรือบอกให้รู้ตัว.
- (๓) เมื่อเห็นเหตุร้าย หรืออันตรายจะมีแก่ผู้ใด ย่อมต้องรีบช่วย.

วจีจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่เฆาะเบียดตาทางผู้กระทำผิดพลาด.
- (๒) ย่อมไม่ใช้วาจาอันข่มขี.

มโนจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่มีใจอันโหดเหี้ยมเกรี้ยวกราดแก่ผู้น้อย.
- (๒) ย่อมเอาใจโอบอ้อมอารีแก่คนอื่น.
- (๓) ย่อมเอาใจช่วยคนเคราะห์ร้าย.
- (๔) ย่อมไม่เป็นผู้ซ้ำเติมคนเสียที.
- (๕) ย่อมไม่เป็นผู้อาฆาตจองเวร.

ภาคแปล ผู้ดี ย่อมไม่เหินแกล้งแก่ตัวด้วยเลียว.

กายจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่พิกหาความสบายก่อนผู้ใหญ่ หรือผู้หญิง.
- (๒) ย่อมไม่เลือกสนแยะซึ่ง ที่นั่งหรือที่นอนใด.
- (๓) ย่อมไม่เที่ยวแย่งผู้หนึ่ง มาจากผู้หนึ่ง ในเมื่อเขาสนทนากัน.
- (๔) เป็นผู้ใหญ่ จะไปมาลูกนึ่งย่อมไว้ช่อง ให้ผู้น้อยมีโอกาสบ้าง.
- (๕) ในการเลี้ยงดูย่อมแม่เมื่อ เชื่อเชิญแก่คนข้างเคียงก่อนตน.
- (๖) ในที่บริโภค ย่อมหยิบยกยื่นส่งถึงของแก่ผู้อื่นต่อ ๆ ไป ไม่มุ่งแต่กระทำกิจส่วนตน.
- (๗) ย่อมไม่รวบสามตะกอลามสี่กวาดฉวยเอาของที่เขาดั่งไว้เป็นกลาง จนเกินส่วนที่ตนจะได้.
- (๘) ย่อมไม่แสดงความไม่เพียงพอในสิ่งของที่เขาทักหยิบยกให้.

- (๙) ย่อมไม่นิ่งนอนใจให้เขาออกทรัพย์สินส่วนตนเสมอ เช่น ในการเลี้ยงดูหรือใช้ค่าเดินทางเป็นต้น.
- (๑๐) ย่อมไม่ลืมที่จะส่งของ ซึ่งคนอื่นได้ส่งเคราะห์ให้ตนเป็น.
- (๑๑) การให้สิ่งของหรือเลี้ยงดู ซึ่งเขาได้กระทำแก่ตน ย่อมต้องตอบแทนเขา.

วจีวิทยา คือ

- (๑) ย่อมไม่ขมแย่งผู้หนึ่งมาจากผู้ใด เพื่อจะพาไปพูดจาความลับกัน.
- (๒) ย่อมไม่สนทนาคำเรื่องตนแก่ขบถยว จนคนอื่นไม่มีช่องจะสนทนาเรื่องอื่นได้.
- (๓) ย่อมไม่นำฐานะตนเข้ากล่าวแทรกในวาทะอื่นของเขาสุมน.
- (๔) ย่อมไม่กล่าววาจาติเตียนของที่เขาขบถยกให้ว่าไม่ดีหรือไม่พอ.
- (๕) ย่อมไม่ได้ถามราคาของที่เขาได้ขบถยกให้แก่ตน.
- (๖) ย่อมไม่แสดงราคาของที่จะขบถยกให้แก่ผู้ใดให้ปรากฏ.
- (๗) ย่อมไม่ใช้วาจาอันโอ้อวดตนและลบหลู่ผู้อื่น.

มโนจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่มีใจมักได้ เทียบของของเราไป.
- (๒) ย่อมไม่ตั้งใจปรารถนาของรักเพื่อน.
- (๓) ย่อมไม่พึงใจการขบถยบข้าวของทองเงินซึ่งกันและกัน.
- (๔) ย่อมไม่หวังแต่จะทิ้งอาศัยผู้อื่น.
- (๕) ย่อมไม่เป็นผู้เกียจคร้านทอดทิ้งการงานตนให้ผู้อื่น.
- (๖) ย่อมรู้จักผู้อื่นที่ได้ทำแล้วแก่ตน.
- (๗) ย่อมไม่มีใจริษยา.

ภาคเก้า ผู้ตี ย่อมรักษาความสุจริตชื่อตรง.

กายจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่ละลาบละล้วงเข้าห้องเรือนแขกก่อนเจ้าของบ้านเขาเชิญ.
- (๒) ย่อมไม่แฉอดสอดสายโดยเฟ่งเสียงเข้าไปตามห้องเรือนแขก.
- (๓) ย่อมไม่เที่ยวฉวยโน้नหยิบนี้ของผู้อื่นจนเหลือเกิน รวากับว่า จะค้นหาสิ่งใด.
- (๔) ย่อมไม่เที่ยวขอรหรือหยิบฉวยสิ่งของของผู้อื่นที่เจ้าของไม่มี ประสงค์จะให้ดู.
- (๕) ย่อมไม่เที่ยวขอรหรือหยิบฉวยสิ่งของของผู้อื่นที่เจ้าของไม่มี ปรารถนาจะให้ดู.
- (๖) ย่อมไม่เที่ยวฉวยโน้นหยิบนี้ของผู้อื่น.
- (๗) ย่อมไม่เที่ยวเปิดดูหนังสือตามโต๊ะเขียนหนังสือของผู้อื่น.
- (๘) ย่อมไม่แทรกเข้าหาผู้อื่นซึ่งเขาไม่ได้เชื้อเชิญ.
- (๙) ย่อมไม่ลอบแอบฟังคนพูด.
- (๑๐) ย่อมไม่ลอบแอบดูการลับ.
- (๑๑) ถ้าเห็นเขาจะพูดความลับกัน ย่อมต้องหลบตาหรือลีตัว.
- (๑๒) ถ้าจะเข้าห้องเรือนผู้อื่น ย่อมต้องเคาะประตูหรือกล่าววาจาให้ เขารู้ตัวก่อน.

วจีจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่ซอกแซกไต่ถามธุระส่วนตัวหรือการในบ้านของเขา ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องแก่ตน.
- (๒) ย่อมไม่เที่ยวถามเขาว่า นินเขียนหนังสืออะไร.

- (๓) ย่อมไม่เที่ยวถามถึงผลประโยชน์ที่เขาหาได้เมื่อตนไม่ได้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง.
- (๔) ย่อมไม่เอาการในบ้านของผู้ใดมาแสดงในที่แจ้ง.
- (๕) ย่อมไม่เก็บเอาความลับของผู้หนึ่งมาเที่ยวพูดแก่ผู้อื่น.
- (๖) ย่อมไม่กล่าวถึงความชั่วร้าย อันเป็นความลับเฉพาะบุคคลในที่แจ้ง.
- (๗) ย่อมไม่พูดสับปลับกลลอบลอบตะแคง.
- (๘) ย่อมไม่ใช้คำสบถติดปาก.
- (๙) ย่อมไม่ใช้ถ้อยคำมูสา.

มโนจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่เป็นคนค่อหน้าอย่างหนึ่ง สับหลังอย่างหนึ่ง.
- (๒) ย่อมเป็นผู้รักษาความไว้วางใจของผู้อื่น.
- (๓) ย่อมไม่แสวงประโยชน์ในทางที่มีฉัตรรวม.
- (๔) ย่อมเป็นผู้ตั้งอยู่ในความเที่ยงตรง.

ภาคสิบ ผู้ดี ย่อมไม่ประพฤติชั่ว.

กายจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่เปื้อนพาลเที่ยวเกะกะระวิวุ่นสะกระทำร้ายคน.
- (๒) ย่อมไม่ข่มเหงผู้อื่นกว่า เช่น เด็กหรือผู้หญิง.
- (๓) ย่อมไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนเจ็บอาย เพื่อความสนุกยินดีของตน.
- (๔) ย่อมไม่หาประโยชน์ด้วยอาการที่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน.
- (๕) ย่อมไม่เสพสุราจนถึงเมาและติด.
- (๖) ย่อมไม่มัวสุมกับสิ่งอันเลวทราม เช่น กัญชา ยาฝิ่น.

- (๗) ย่อมไม่หมกมุ่นในการพนัน เพื่อจะปรารภนาทวิทย์.
- (๘) ย่อมไม่ถือเอาเป็นของตน ในสิ่งที่เจ้าของไม่ได้อนุญาตให้.
- (๙) ย่อมไม่พึงใจในหญิงที่มีเจ้าของหวงแหน.

วจีจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่เปื้อนพาลพอใจทะเลาะวิวาท.
- (๒) ย่อมไม่พอใจินทาว่าร้ายกันและกัน.
- (๓) ย่อมไม่พอใจพูดส่อเสียดยุยง.
- (๔) ย่อมไม่เป็นผู้สอพลอประจบประแจง.
- (๕) ย่อมไม่แรงซึกให้ร้ายผู้ใด.

มโนจริยา คือ

- (๑) ย่อมไม่ปองร้ายผู้อื่น.
- (๒) ย่อมไม่คิดทำลายผู้อื่นเพื่อประโยชน์ตน.
- (๓) ย่อมมีความเหนียวรั้งใจตนเอง.
- (๔) ย่อมเป็นผู้มีความละเอียดกับาป.

ภาคผนวก

สมบัติของผู้ดี

ผนวก ๑

ผู้ดีย่อมรักษากฎระเบียบร้อย

คำว่า ผู้ดี หมายถึงบุคคลผู้มีความประพฤติดีทั้งทางกาย ทางวาจา และทางความคิด คือ ทำดี พูดดี คิดดี

กายจรรยา

คำว่า กายจรรยา คือ ทำดี เช่น เดินดี ยืนดี นั่งดี นอนดี แยกออกได้ดังนี้

(๑) ผู้ดีย่อมไม่ใช้กิริยาเข่นการขยบุคคล เช่น เมื่อเดินเข้าใกล้ใคร ก็หลีกเลี่ยงไปในระยะที่พอเหมาะ ไม่ยกมือยกเท้าให้กระทบใคร ไม่ชี้มือหรือยกมือให้ผ่านใคร หรือข้ามศีรษะใคร ไม่ว่าเขาจะนั่ง นอน ยืน เดิน ไม่เหยียดเท้าใส่ใคร เมื่อท่านผู้ใหญ่นั่งอยู่ ไม่เดินเฉียดไป ต้องคลานไป หรือเดินก้มหลังไป

(๒) ผู้ดีย่อมไม่อาเจียรในที่ต่ำสูง เช่น เมื่อผู้ใหญ่นั่งอยู่จะทำอะไรในที่สูง หรือจะหยิบอะไรในที่สูงกว่าท่าน ต้องขอประทานโทษท่านก่อนจึงทำ และทั้งไม่สะดวกจะล้างอาเจียรจับต้องของสูง เช่น ศีรษะ หรือหน้าตาใคร ๆ ที่ไม่ใช่ลูกหลานของตน โดยผู้นั้นมิได้อนุญาตให้ทำเป็นอันขาด

(๓) ผู้ดีย่อมไม่ล่วงเกินถูกต้องผู้อื่นซึ่งไม่ใช่หยอกกันฐานเพื่อน หมายความว่า การที่จะถูกต้องตัวผู้อื่นนั้น ต้องระมัดระวังถ้าเป็นผู้ใหญ่กว่า

หรือคนที่มิได้คุ้นเคยอย่างเพื่อนกัน เมื่อจะจับต้องตัวต้องขอประทานโทษก่อน จึงถูกต้องได้

(๔) ผู้ที่ย่อมไม่เสียดสีกระทบกระทั่งกันบุคคล หมายความว่า ตามปรกติร่างกายผู้อื่นนั้นไม่ควรถูกต้อง หากมีความจำเป็นจะต้องเสียดสีกระทบกระทั่ง เช่น โนวดยันทนพาหนะ ต้องขอประทานโทษก่อนจึงเสียดสีไปได้ เป็นต้น

(๕) ผู้ที่ย่อมไม่ลุกนั่งเดินเหินให้ทรวอดทราดโดนผู้อื่นหรือสิ่งของแตกเสียหาย หมายความว่า ขณะที่เรานั่งอยู่ ยืนอยู่ นอนอยู่ ก่อนที่จะเคลื่อนที่ไป เช่น จะลุกขึ้นเป็นต้น ต้องนึกก่อนว่าเราจะลุกไป จะไปทางไหน ตรวजूให้รอบตัวก่อนว่า มีอะไรกีดขวางอยู่บ้าง เมื่อศูรอบคอบแล้วจึงค่อยลุกขึ้นเคลื่อนที่ไป เช่น นั่งอยู่ในโต๊ะเรียน เมื่อนึกก่อนได้เช่นนี้ ก็จะไม่มีเสียงโครมความ หรือสิ่งตัว ไม่นอนโนนไอนน

(๖) ผู้ที่ย่อมไม่ส่งของให้ผู้อื่น ด้วยกิริยาอันเดือดโสมลักโยน หมายความว่า เมื่อจะส่งของให้ใครต้องถือของหงายมือ แล้วส่งให้ถึงมือผู้รับ เช่น ตักบาตรพระก็ต้องตักด้วยความสุภาพเรียบร้อย เป็นต้น

(๗) ผู้ที่ย่อมไม่ผ่านหน้าหรือบังตาผู้อื่น เมื่อเขาดูสิ่งใดอยู่ เว้นแต่เป็นที่เฉพาะไป หมายความว่า เมื่อผู้อื่นกำลังยืนหรือนั่งดูสิ่งใดอยู่ เมื่อมีความจำเป็นจะต้องผ่านไปควรผ่านไปทางหลังท่าน ถ้าจำเป็นจะต้องผ่านกลางไปก็ควรขอประทานโทษเสียก่อนจึงไป

(๘) ผู้ที่ย่อมไม่อดคอง เมื่อผู้อื่นทำกิจ หมายความว่า เมื่อผู้อื่นกำลังทำกิจอยู่ เมื่อจะเดินต้องค่อย ๆ เดิน เมื่อจะพูด ต้องค่อย ๆ พูด เพื่อให้เขาได้ทำโดยปลอดไปร่ง

(๙) ผู้ที่ย่อมไม่อีกทักในวงประชุมระดับตรีภัง หมายความว่า

ขณะที่ผู้อื่นกำลังฟังอะไรอยู่ เช่น กำลังฟังครูสอน ฟังปาฐกถา ฟังพระเทศน์ กำลังดูละคร ฟังดนตรี เป็นต้น ต้องไม่พูดไม่คุยกัน หรือไม่ทำเสียงดังดัง หรือ เตะาะ โตะาะ เคาะ ฟัน ให้มีเสียงเป็นที่รำคาญแก่ผู้อื่น

(๑๐) **ผู้ที่ย่อมไม่แสดงกิริยาตึงตัง หรือพูดจ้อเอิกถิกในบ้านแขก** หมายความว่า เมื่อไปหาท่านถึงบ้านท่านไมควรรำพึงเสียงตึงตัง หรือพูดจาส่งเสียงดังผิดปกติ หรือดูคั่นดูควาของผู้หนึ่งผู้ใดให้เป็นที่น่ารำคาญใจ

วจีวิทยา

คำว่า วจีวิทยา หมายความว่า การพูดจาให้เรียบร้อย แยกออกได้ดังนี้

(๑) **ผู้ที่ย่อมไม่สอดสวนวาทหรือแย่งชิงพูด** หมายความว่า ขณะที่ผู้อื่นกำลังพูดอยู่ ไม่ควรพูดสอดแทรกขึ้นในขณะนั้น ต้องรอให้ท่านพูดจบเสียก่อน หากจำเป็นจะต้องพูด ก็ต้องให้จบประโยคหนึ่งแล้วขอประทานโทษก่อนจึงพูด ไม่ชิงกันพูด ไม่แข่งกันพูด ไม่พูดพร้อมกัน

(๒) **ผู้ที่ย่อมไม่พูดด้วยเสียงอันดังเทอือกัน** หมายความว่า เมื่อจะสนทนาปราศรัยกัน ต้องพูดด้วยเสียงตามปกติ พอได้ยินชัดเจน อยู่ใกล้กันพูดค่อย ๆ ก็ได้ยิน

(๓) **ผู้ที่ย่อมไม่ใช้เสียงครวญหรือพูดจากระโจกกระชาก** หมายความว่า เมื่อจะพูดกับใคร ๆ ต้องใช้เสียงตามปกติ พอเหมาะพอควรแก่เรื่องและบุคคล ทำเสียงให้หนักแน่นและเยือกเย็น

(๔) **ผู้ที่ย่อมไม่ไว้ใจจาอันหักหาญตึงตัน** หมายความว่า เมื่อได้ฟังผู้อื่นพูดกล่าวเคลื่อนแปรปรวนจะตักค้ำก็ควรขอโทษก่อนจึงพูดตักค้ำ หรือ เมื่อจะให้ผู้ใดกระทำสิ่งใดก็ไม่ควรพูดจาหักหาญตึงตันเอาแต่ใจตนเป็นประมาณ ควรชี้แจงอย่างมีเหตุผลให้เขาเชื่อและกระทำความ

(๕) **ผู้ที่ย่อมไม่ใช้ถ้อยคำอันหยาบหยาด** หมายความว่า ไม่ว่าจะพูดกับใคร ในเวลาใด ในสถานที่ใด ด้วยเรื่องอะไร ต้องพูดให้น้ำเสียงสุภาพ นุ่มนวล อ่อนหวาน จีบใจ สบายหูผู้ฟัง

มโนจริยา

คำว่า มโนจริยา หมายความว่า การคิดนึกในทางที่ดี แยกออกได้ดังนี้

(๑) **ผู้ที่ย่อมไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านกันวิหิงโยโส** หมายความว่า ต้องทำใจให้ติดอยู่ในกรรงานที่กำลังทำอยู่ มุ่งทำงานให้สำเร็จเร็วขึ้นเป็นเรื่อง ๆ ไป ไม่ทำราวแสร้งจับต คิดฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์ เห็นดีเห็นชอบเพียงชั่วครูชั่วขณะ หรือเมื่อได้ทำงานอะไรทำสำเร็จมันแค่เพียงเล็กน้อยก็ทำหิงโยโส นึกว่าไม่มีใครรู้ได้ ต้องสะกดอกสะกดใจ มุ่งทำงานที่กำลังทำอยู่นั้นให้สำเร็จเป็นเรื่อง ๆ ไป เช่น เรียนอยู่ในชั้นใดก็มุ่งให้ได้ความรู้สมชั้นที่เรียน เรียนอยู่ในชั่วโมงใดก็ตั้งใจเรียนให้ได้ความรู้ในชั่วโมงนั้น ไม่เอางานของชั่วโมงหนึ่งไปทำในชั่วโมงอื่น ไม่เอางานของวันหนึ่งไปทำในอีกวันหนึ่ง ทำงานให้เสร็จเป็นระยะ ๆ ตามที่มีอยู่ ตั้งใจแน่วแน่มุ่งมั่นในกรรงานนั้น ๆ

(๒) **ผู้ที่ย่อมไม่ปันลาภโทษให้เสียกิริยา** หมายความว่า ต้องไม่แสดงความเดือดดาล ฉุนเฉียวพลุ่งพล่านด้วยอำนาจโทษ ตามปรกติเราอยู่กันเป็นหมู่เป็นคณะ เป็นครอบครัว เป็นบ้าน เป็นเมือง คนที่อยู่รวมกันเช่นนี้ ก็ต้องมีกระทบกระทั่งกันบ้างเป็นธรรมดา ไม่มากก็น้อย เข้าทำนองที่ว่า ลื่นกับพิน ย่อมกระทบกันบ้างเป็นธรรมดา เมื่อเป็นเช่นนี้เราก็ต้องอดทน เมื่อได้ประสบอารมณ์ที่ไม่พอใจอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เมื่อถูกเขาตำว่าเสียตีสี่ ก่อนที่จะตอบ ต้องคิดเสียก่อน โบราณท่านสอนว่า ให้นับสิบเสียก่อนจึงค่อยตอบ นี่ก็เป็นเครื่องเตือนใจได้อย่างดี

(๔) ผู้คัดค้านไม่กระทำการที่ควรจะทำในที่ลับในที่แจ้ง หมายความว่า กิริยาอาการบางอย่างซึ่งควรจะทำในที่ลับ ก็ต้องทำในที่ลับ อย่าไปทำในที่แจ้ง อาจกลายเป็นลามกอนาจารก็ได้ แม้มีความจำเป็นก็ควรหาทางหลีกเลี่ยงเท่าที่สามารถจะทำได้ เช่น การถ่ายสุจจาระ หรือปัสสาวะ เป็นต้น ซึ่งเป็นการที่ต้องทำในที่ลับ ก็ควรทำในที่ลับ เมื่อมีความจำเป็นแต่หาห้องลับไม่ได้ ก็ควรหาที่กำบังคน เพื่อมิให้เป็นการดูขาดสารของผู้อื่นเห็น ดังนี้ เป็นต้น แม้การอย่างอื่นก็โดยทำนองนี้

(๕) ผู้คัดค้านไม่หาวหรือให้ปรากฏในที่ประชุมชน หมายความว่า อาการที่หาวรอนั้นเป็นการแสดงออกตามธรรมชาติ แต่เพราะเหตุที่การหาวรอนั้นต้องอ้าปาก ปากเปิดมองเห็นอวัยวะภายในปาก ขณะที่อยู่ในที่ประชุมแสดงอาการอย่างนั้น ก็ทำให้ผู้เห็นเกิดความละอายละอายใจ เหตุนี้จึงควรต้องระมัดระวังไว้เสมอ หากอาการเช่นนั้นจะมีขึ้น ก็ควรใช้ผ้าเช็ดหน้าปิดปากไว้ก่อน หรือปลีกตัวออกจากหมู่ชั่วคราวหนึ่ง ยิ่งในเวลาที่กำลังรับประทานอาหารด้วยแล้วยิ่งจำเป็นต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ

(๖) ผู้คัดค้านไม่จามด้วยเสียงอันดังและโดยไม่ป้องกัน หมายความว่า การไอจามเป็นอาการอย่างหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นแก่คนทั่วไป เมื่อจะไอหรือจามไม่ว่าจะอยู่ในที่ใด ๆ ต้องพยายามให้เสียงไอจามนั้นเบาที่สุดที่จะเบาได้ และต้องใช้ผ้าเช็ดหน้าปิดปากไว้ให้ทันทั่วๆ ถ้าสามารถจะเอาผ้านั้นชุบน้ำระเหยอย่างใดอย่างหนึ่งได้ก็ยิ่งดีมาก ทั้งนี้เพื่อป้องกันการกระจายของโรคหรือป้องกันมิให้ฝอยน้ำลายกระเด็นออกไปถูกต้องใครหรือของสิ่งใดได้

(๗) ผู้คัดค้านไม่บ้วนปากด้วยเสียงอันดังหรือให้ประอะเปื้อนในที่รังเกียจ หมายความว่า ตามปรกติน้ำลายไม่ควรบ้วนไม่ว่าในที่ใด ๆ เว้นแต่เมื่อถึงคราวจำเป็น ก็ไม่ควรให้มีเสียงบ้วนปากเป็นอันขาด แม้ที่บ้วนแล้ว ก็ต้อง

ดูว่าควรหรือไม่ควร ถ้าอยู่ในเรือ ในเรือโดยสาร ไม่ควรขับหรือถ่มทางหน้าต่าง แม้อยู่ในบ้านเรือน ก็ไม่ควรขับหรือถ่มทางหน้าต่าง หากไม่มีที่ขับโดยเฉพาะ ก็ควรใช้กระตาะหรือผ้าซับไว้เฉพาะตน แม้มีที่ขับที่ถ่มโดยเฉพาะ ก็ต้องทำให้มีฉัตรเพื่อมิให้เป็นการแพร่เชื้อน้ำลายเช่นนั้น

(๘) ผู้ที่ย่อมไม่ถูกเสนออะทะอะมูณามในการบริโภค หมายความว่า ในการบริโภคอาหารนั้น ต้องกรความสะอาดมาก หากมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เห็นเป็นสิ่งสกปรกอยู่ที่ทำให้รับประทานอาหารไม่ได้ เป็นต้นว่าไม่ควรจับดักแด้ อย่างสุกสกปรก ไม่ควรดักเสอะทะอะออกขอบจานชามหรือหกวาด ส่วนในจานตนเองก็ไม่ควรดักมากเกินไป และไม่ควรรดสุ่ม ๆ ปรนสนิดกัน จะรับประทานก็ไม่คำโตจนเกินไป และไม่ควรถูมีติ่ง เช่น เตี้ยวตั้งหรือช้อนน้ำดัง ไม่ควรพูดคุยเวลาอาหารอยู่ในปาก

(๙) ผู้ที่ย่อมไม่ถูกตองหรือหยิบยื่นสิ่งที่มีผู้อื่นจะบริโภคด้วยมือตน หมายความว่า ขณะที่กำลังรับประทานอาหารอยู่นั้น เมื่อจะหยิบอาหารสิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น ผลไม้หรือผักหรือของอื่นส่งให้ผู้อื่น ไม่ควรจับต้องสิ่งนั้นด้วยมือ ควรใช้ช้อนหรือส้อมกลางที่มีอยู่ยื่นส่งให้ หรือหยิบทั้งภาชนะส่งให้ ทั้งนี้เพื่อ

(๑๐) ผู้ที่ย่อมไม่ล่วงล้ำข้ามขอบของบริโภคผ่านหน้าผู้อื่น ซึ่งควรขอโทษและขอให้เขาส่งได้ หมายความว่า ขณะที่กำลังบริโภคร่วมกันอยู่นั้น จะต้องการของสิ่งใด ไม่ควรหยิบยกข้ามหรือผ่านหน้าผู้อื่น หากมีความจำเป็นจะต้องหยิบยกจริง ๆ ก็ควรขอประทานโทษเขาแล้วขอให้เขาช่วยหยิบส่งให้ก็จะนำคุณขึ้น แต่ระเบียบในโต๊ะอาหารที่ถูกตองนั้นควรบอกให้ผู้รับใช้หยิบส่งให้

(๑๑) ผู้ที่ย่อมไม่ละลาบละล้วงอาของผู้อื่นมาใช้ในการบริโภค เช่น ถ้วยน้ำ และผ้าเช็ดมือ เป็นต้น หมายความว่า ในการรับประทานอาหารนั้น

มีของที่ใช้ร่วมกันก็มี มีของที่ใช้เฉพาะคนก็มี เช่น ภาชนะใส่อาหารกลางรวมกัน แต่เครื่องใช้เฉพาะคนคือ ช้อนส้อม ถ้วยน้ำ ผ้าเช็ดมือ ของที่ใช้เฉพาะเช่นนี้ ต้องระมัดระวังอย่าละเลยล้างไปใช้ของผู้อื่นซ้ำ เพราะของเหล่านี้เป็นของประจำเฉพาะตัวของแต่ละคนจึงไม่ควรใช้ปะปนกัน

(๑๒) ผู้ที่ย่อมไม่สมควรจะใช้ของตน เช่น ช้อนส้อมไปตักสิ่งบริโภค ซึ่งเป็นของกลาง หมายถึงของรวม ในการรับประทานอาหารรวมกันหลาย ๆ คนนั้น เขามักจะเอามาใช้ไม่เป็นของเฉพาะตัวก็มี เป็นของใช้ร่วมกันก็มี ถ้ามาถึงช้อนส้อมแล้วเขามีเฉพาะตัวก็ดีกว่า และเขามีช้อนกลางประจำไว้ตามภาชนะอาหารนั้น ๆ ในเวลานั้นต้องใช้ช้อนกลางรวมกันคือใช้ช้อนกลางแบ่งอาหารจากชามกลางมา ไม่ควรใช้ช้อนส้อมของตนไปตักอาหารจงบowl โดยตนเองของตน ทั้งนี้ก็เพื่อรักษาความสะอาดที่มีไว้เฉพาะตนเท่านั้น

(๑๓) ผู้ที่ย่อมระวัง ไม่ทอดทิ้งของที่มีผู้อื่นใช้ใกล้หรือพลัดถิ่น หมายถึงความระวัง ในการทอดทิ้งของนั้นว่า ระวังกับคนอื่นหรือไม่ ระวังใช้สิ่งของของมารวมกันหรือไม่ ระวังกับคนอื่น และในบางของนั้นก็ในทางอื่นหนึ่งเป็นของใช้ไปอยู่จนใกล้ชิดกับเด็ก เพราะเขาจะได้ยินเสียงบ้าง ซึ่งพอจะเห็นผลมีผู้สนใจเด็กที่ใด หรือมีเด็กล้มลงนอน เพราะอาจจะเห็นเขาทำกินก็ได้ เพราะฉะนั้น ระวังของไปในที่หนึ่งแล้วไม่ควรพามาใกล้ชิดคนอื่นหรือที่อื่น เพราะมันอาจจะไปพามาของกับคนอื่นเพื่อป้องกันความระวังกับคนอื่น อันอาจมีได้ เพราะฉะนั้นผู้สนใจเด็กเช่นนั้น

เรื่องอื่นๆ

ข้อนี้หมายถึงการไม่ทอดทิ้งของที่มีผู้อื่นใช้ใกล้หรือพลัดถิ่นในที่ประชุมชน หรือในขณะกำลังรับประทานอาหาร แยกออกได้ดังนี้

(๑) ผู้ที่ย่อมไม่กล่าวถึงสิ่งใดใดที่ควรพิวักเกี่ยวในท่ามกลางประชุมชน หมายความว่า การกล่าวถ้อยคำใด ๆ ซึ่งเป็นการพูดถึงสิ่งใดใดที่ควรกล่าว ๆ เช่น ของเก่าของหมิ่น หรือพูดถึงสิ่งสกปรกต่าง ๆ ในที่ประชุมชน ไม่เป็นการสมควรแท้ ความจริงการพูดคำเช่นนั้นไม่ว่าในที่ใด ๆ ในเวลาใด ๆ กับบุคคลใด ๆ ย่อมไม่เป็นมงคลแก่ปากของคนที่พูดเพราะอย่างนี้จะต้องพูดแต่สิ่งที่ดีงามในที่ทุกสถานและในกาลทุกเมื่อ

(๒) ผู้ที่ย่อมไม่กล่าวถึงสิ่งที่ควรปิดบังในท่ามกลางประชุมชน หมายความว่า สิ่งซึ่งควรปิดบังนั้นได้แก่สิ่งที่ควรละอาย หรือเรื่องซึ่งเปิดเผยให้คนอื่นรู้ จะเกิดความเสียหายนแก่ตน แก่หมู่หรือแก่ชาติบ้านเมือง จึงไม่นำมาพูดในที่ท่ามกลางประชุมชน เพราะเป็นสิ่งที่ควรสงวนไว้พูดเฉพาะกับบุคคลที่จะไม่เป็นภัยอันตรายแก่ตนและใคร

มโนจริยา

ข้อนี้หมายถึงความคิดอันดีในความบริสุทธิ์สะอาดอันมีอยู่ในใจของเรา เราควรตั้งความคิดเห็นสิ่งในทางที่ชอบที่ควรดี

(๑) ผู้ที่ย่อมตั้งใจที่จะรักษาความสะอาด หมายความว่า ความสะอาดมีอยู่ ๓ ทาง คือสะอาดภายใน สะอาดภายนอก และสะอาดใจ ถ้าไม่ประสงค์อย่างนี้ หมายถึงถึงความดีงามหรือความไม่ทุจริตทางกาย วาจา และใจ อีกอย่างหนึ่งความสะอาดแบ่งได้เป็น ๒ ทาง คือ สะอาดภายนอก ได้แก่ ความสะอาดของร่างกาย เครื่องใช้ บ้านเรือน และความสะอาดใจ คือสะอาดภายใน ได้แก่ ความสะอาดในจิตใจ ที่ว่าผู้ที่ย่อมตั้งใจจะรักษาความสะอาดนั้น แสดงว่าความสะอาดกายวาจาและใจก็ตาม ความสะอาดภายนอกและภายในก็ตาม จะมีขึ้นได้ก็ด้วยความรู้ความเข้าใจ และเจตนาหรือความพึงพอใจจะให้มีขึ้น ผู้ที่จึงควรศึกษาให้รู้เรื่องความสะอาดและตั้งใจรักษาความสะอาดในทุกวิถีทาง

ผนวก ๓

ผู้ที่ย่อมมีสัมมาคารวะ

ข้อนี้หมายความว่า กิริยาอาการที่แสดงออกของบุคคลที่เป็นผู้ดีนั้น ย่อมแสดงออกแต่ในทางสุภาพเรียบร้อยน่าดูน่าชมเท่านั้น กิริยาอาการนี้ก็เป็นสำคัญอีกอย่างหนึ่ง โบราณท่านกล่าวไว้ว่ากิริยาสะท้อนชาติ มารยาทสะท้อนสกุล เพราะฉะนั้นการแสดงกิริยาอาการที่สุภาพอ่อนโยนงดงาม จึงเป็นการสมควร ที่ทุกคนควรทำอย่างยิ่ง ท่านแบ่งไว้ดังนี้

กายจรรยา

หมายถึงการแสดงสัมมาคารวะทางกาย

(๑) **ผู้ที่ย่อมนั่งด้วยกิริยาอันสุภาพเฉพาะหน้าผู้ใหญ่** หมายความว่า เมื่ออยู่กับผู้ใหญ่ต้องรู้ที่นั่งของตน ว่าตนควรจะนั่ง ณ ที่แห่งใด และควรจะนั่งอย่างไร เช่น ผู้ใหญ่อยู่กับพนักเก้าอี้ก็นั่งกับพนัก และควรนั่งพับเพียบ ในระยะห่างพอควรแก่สถานที่และฐานะที่ท่า ถ้าท่านนั่งเก้าอี้และท่านอนุญาตให้เรา นั่งเก้าอี้ด้วยก็ควรนั่ง แต่ไม่ควรนั่งไขว่ห้างหรือกระดิกเท้าตามชอบใจ ควรนั่งด้วยท่าทางที่สุภาพเรียบร้อย ควรแก่สถานที่และภาวะของตน

(๒) **ผู้ที่ย่อมไม่ขึ้นหน้าท่านผู้ใหญ่** หมายความว่า เมื่อเดินไปกับผู้ใหญ่ ต้องเดินตามหลังท่าน และไปในระยะไม่ห่างนัก ไม่ชิดนัก เพราะถ้าเดินห่างนัก พูดไม่ค่อยได้ยิน ถ้าเดินชิดนักจะสะดุด絆ท่าน ต้องเดินในระยะพอสมควรที่จะพูดจะถามได้เป็นสะดวก และต้องไม่เดินแซงขึ้นหน้าผู้ใหญ่ หากไม่ได้เดินร่วมไปกับท่าน เมื่อท่านเดินมา มีความจำเป็นจะต้องผ่าน ก็ไม่ควรเดินผ่านหน้าท่าน ควรหาทางที่จะผ่านไปทางหลังท่าน จึงสุภาพดี

(๓) ผู้ด้อยอัมไม่กันหลังให้ผู้ใหญ่ หมายความว่า ขณะที่อยู่ใกล้ผู้ใหญ่ ไม่ว่าในที่เช่นใด ต้องไม่หันหลังให้ผู้ใหญ่ ต้องหันหน้าเข้าหาท่าน จึงจะเรียบร้อยดี

(๔) ผู้ด้อยอัมไม่แหวกที่หรือให้ที่นั่งอันสมควรแก่ผู้ใหญ่หรือผู้หญิง หมายความว่า ขณะที่เรานั่งหรือยืนอยู่ในที่ใด ๆ ก็ตาม เช่น ในที่ชุมนุม หรือ ในรถโดยสาร เมื่อมีผู้ใหญ่คือผู้สูงอายุ คือ คนชรา หรือผู้หญิงขึ้นมาภายหลัง ต้องให้ที่นั่งแก่คนเหล่านั้นตามสมควร แต่ถ้าเป็นอยู่ที่อยู่ในวันที่เสมอกัน ตามปกติ ไม่ต้องให้ที่นั่ง แต่ถ้าคนเหล่านั้นอ่อนเด็กลง หรือมีครรภ์หรือมีของหนักติดมือมา ก็ต้องลุกให้ตามควร อย่างนี้จึงสุภาพดี

(๕) ผู้ด้อยอัมไม่กัศหรือถาปนุหรี ตามกัจจิง และอุชุให้วันไปามผู้อื่น หมายความว่า เมื่อเราเข้าไปหาผู้ใหญ่หรือเดินทางไปกับผู้ใหญ่ หรืออยู่ร่วมกับผู้ใหญ่ เราไม่ควรเอาบุหรี่ปากติดหู แม้ของอื่นก็ไม่สมควร เมื่อจะสูบบุหรี่ก็ไม่ควรคาบกลัองค่อหน้าผู้ใหญ่ อีกอย่างหนึ่งในที่ชุมนุม จะเป็นในที่ประชุมกัน ก็ตาม อยู่ในรถก็ตาม ไม่ควรสูบบุหรี่ทีเดียว ถ้ามีความจำเป็น ก็ควรอยู่ได้ลม และเบี่ยงหลังท่าน อย่างนี้จึงสุภาพดี

(๖) ผู้ด้อยอัมไม่เปิดหมวกเมื่อเข้าชยคาบ้านผู้อื่น หมายความว่า เมื่อจะเข้าเขตของท่านผู้ใหญ่ ต้องแสดงความเคารพต่อเจ้าของเขตนั้น ๆ จึงเป็นการสมควรทีเดียวที่จะต้องเปิดหมวกออก

(๗) ผู้ด้อยอัมไม่เปิดหมวกในที่เคารพ เช่น โบสถ์ วิหาร ไม้่ว แห่ง ศาสนาใด หมายความว่า ตามธรรมเนียมเรามีความเชื่อถือในลัทธินิยมต่าง ๆ กัน แล้วแต่ความสมัครใจของตน เป็นเสรีภาพอย่างหนึ่งในการนับถือศาสนา ในลัทธินิยมเหล่านั้น ย่อมมีสิ่งทีเคารพนับถือของผู้เชื่อถือจะได้ยึดถือเป็นหลักใจ เป็นที่ร่วมของชนทั้งหลาย จึงมีสถานที่กลางขึ้น เรียกทั่วไปในภาษาไทยว่าวัดบ้าง ศาลเจ้าบ้างหรือเรียกอนุโลมเพื่อให้เข้าใจกันได้ว่า โบสถ์บ้าง วิหารบ้าง สุเหร่า

บ้าง ตามที่หมายรู้กัน สถานะที่เหล่านี้อาจเรียกกันออกไปอีก เช่น บุชเนียสถานบ้าง เจดียสถานบ้าง ตามถนัดที่จะหมายรู้กันได้ เมื่อรวมลงแล้วสถานเหล่านี้ก็เป็นเวที เคารพอย่างสูงสุดของผู้นับถือลัทธินิยมนั้น ๆ การเข้าไปในเขตบริเวณสถานที่ เช่นนี้แล้วเราจะนับถือหรือไม่ก็ตาม เราต้องแสดงความเคารพต่อสถานที่เหล่านั้น เช่นเดียวกับสถานที่ซึ่งคนเคารพนับถือ การแสดงความเคารพนี้มิใช่วิธี ถ้าสามารถทำ เมื่อจะเข้าไปในเขตนั้น ต้องเคารพอย่างทำ ถ้าสมมติว่าก็ต้องปิด หมวก ถ้าทางร่มต้องถอด แต่เรื่องการเคารพสถานที่นี้ ถ้าสมมติตามธรรมเนียม มีข้อบังคับบางอย่างไม่ได้ อาจจะเป็นการแสดงความไม่เคารพ เช่นนี้ไม่ต้องขอ- รอดทำก็ได้ เพราะฉะนั้น เมื่อจะเข้าไปในสถานที่เคารพทุกแห่งควรแสดงความ เคารพก่อนเข้าไป

(๔) ผู้นับถือลัทธิเทพยต์ใหญ่ก่อน หมายถึงว่า ในการแสดงความ เคารพต่อกันและกันนั้น ตามประเพณีนิยมต้องเคารพผู้ใหญ่ก่อน แล้วผู้ใหญ่อีกก็ไป เคารพอีกคนหนึ่ง เช่น เมื่อพบกัน ผู้หนึ่งต้องแสดงความเคารพผู้ใหญ่ เช่น ให้มือก่อน แล้วผู้ใหญ่อีกก็รับไหว้ภายหลัง ซึ่งมีท่าทีอยู่ในใจว่าอย่างใดในใจที่ตนได้ ต้องทำให้เหมาะแก่การเคารพ

(๕) ผู้รวมกลุ่มเคารพผู้ใหญ่มาก หมายถึงความรวมมือชายที่ผู้ใด พบกันในที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ตามประเพณีนิยมต้องเคารพผู้ใหญ่มากขึ้น จึงจะนับว่าเป็น มารวมการที่ดี ทั้งนี้หมายความว่าถึงเวลาจะจัดพิธีบูชาเทพยต์ใหญ่แล้ว มีวันกำหนด พิธีบูชาผู้ใหญ่อีกตามประเพณีอย่างใด ซึ่งต้องเคารพกันในฐานะผู้ใหญ่นั่น

(๖) ผู้ดำรงตนเป็นบุตรชายก่อน หมายถึงความรวมมือผู้ไปถึงบิดามารดา ผู้ใด ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นบุตรคนประจักษ์ใด เมื่อจะเคารพบิดามารดาผู้เป็นมารดาต้องแสดง ความเคารพต่อบิดามารดาของตนโดยนัยนี้ ตามธรรมเนียมการบูชาของตน ถ้ามารดาเป็น

ผู้น้อยกว่า ก็ทำสามภาวะของผู้น้อย ถ้าเขกเป็นผู้ใหญ่กว่าก็ทำสามภาวะของผู้ใหญ่

(๑๑) ผู้เห็นก่อนโดยมากย่อมเคารพก่อน หมายความว่าในการพบปะกันในสถานที่ต่าง ๆ เช่น ในงานชุมนุม ในการพบปะกันในที่เช่นนั้น ตามปกติผู้ที่เห็นเคารพแสดงความเคารพก่อน โดยเคารพภาวะของตน เช่น ทักก่อน หรือแสดงอาการอย่างใดอย่างหนึ่งให้เห็นว่ามีไมตรีกัน

(๑๒) ผู้โสดเคารพตนก่อน ควรตอบเขาทุกคน ไม่เฉยเสีย หมายความว่าในการแสดงความเคารพต่อกันและกันนั้น ตามปกติย่อมถือหลักว่า ผู้ใหญ่ย่อมได้ไหว้ตอบ ผู้เคารพย่อมได้เคารพตอบโดยหลักนี้เมื่อมีผู้ใดมาแสดงความเคารพต่อเรา เราต้องแสดงความเคารพตอบทันที ตามปกติธรรมเนียมไทย ผู้น้อยต้องแสดงก่อน เช่น ไหว้ก่อน เป็นต้น เป็นผู้ใหญ่ควรยกมือขึ้นไหว้ตอบผู้น้อย แต่การรับไหว้นี้จะยกสูงต่ำเพียงไรย่อมแล้วแต่ภาวะอันควร แต่บางทีอาจก้มศีรษะน้อมรับแทนก็ได้ ส่วนธรรมเนียมตะวันตก เช่น จับมือ ผู้ใหญ่ต้องให้มือก่อนแล้วผู้น้อยจึงจับ เป็นผู้น้อยจะยื่นมือให้ผู้ใหญ่เป็นการไม่สมควร

วจีจริยา

การแสดงสัมมาคารวะทางวาจา

(๑) ผู้ด้อยไม่พูดจาขัดเคืองหรือดองผู้ใหญ่ หมายความว่า ตามปกติผู้น้อยย่อมต้องเคารพผู้ใหญ่อยู่ทุกโอกาสแล้ว การพูดจาปราศรัยกับผู้ใหญ่ก็ต้องพูดเรียบร้อยเป็นสัมมาคารวะ ต้องไม่พูดจาถือเคืองหรือดองท่าน เพราะการทำเช่นนั้นเป็นการดิสเสียมาน ดังนั้นผู้ดีจึงต้องพูดจาปราศรัยกับผู้ใหญ่ด้วยสัมมาคารวะเสมอ

(๒) ผู้ที่ย่อมไม่กล่าวร้ายถึงญาติมิตรที่รักใคร่นับถือของผู้ฟังแก่ผู้ฟัง

หมายความว่า เราพูดกับใครเราไม่ควรพูดถึงญาติมิตรที่ผู้พูดอยู่กับเรานั้นรักใคร่นับถือกันในทางเสียหยา คือไม่นินทาเพื่อนฝูงหรือญาติพี่น้องของผู้ที่พูดอยู่ด้วยให้ผู้นั้นฟัง เช่น เราพูดกับนายแดง เราไม่ควรว่าเพื่อนหรือญาติของนายแดงเป็นต้น โดยปรกติแล้วเราไม่ควรพูดถึงใคร ๆ ในทางที่เสื่อมเสีย ควรพูดถึงแต่ในทางที่ดีเท่านั้น

(๓) ผู้ที่ย่อมไม่กล่าวร้ายเจตนาถึงศาสดา หรือที่เคารพของผู้อื่นแก่

ตัวเขา หมายความว่า สิ่งเคารพได้แก่ เจตยานหรือศาสนา ที่เคารพได้แก่ พ่อแม่ ปู่ย่า ลายาย หรือครูบาอาจารย์ ในการสนทนาปราศรัยกันนั้น เมื่อรู้ว่าผู้ใดถือลัทธิต่างกัน เราไม่ควรพูดเจตนาถึงศาสดาของเขา หรือไม่ควรรกล่าวเจตนาถึงพ่อแม่หรือครูบาอาจารย์ของเขา เช่น เราถือพุทธ เพื่อนเราถือคริสต์ เราไม่ควรติเตียนพระเยซูให้เพื่อนเราฟัง หรือเราพูดกับนายดำเราไม่ควรติเตียนพ่อนายดำดังนี้ เป็นต้น นี่เป็นเรื่องของจิตใจไม่ควรกระทบน้ำใจกัน

(๔) ผู้ที่เมื่อจะพูดว่าสิ่งหนึ่งกับผู้อื่น ย่อมต้องขออนุญาตตัวเขาก่อน

หมายความว่า เมื่อเรามีความจำเป็นจะต้องล่วงเกินผู้อื่น เช่น เราเห็นนางหรือตัวแมลงติดอยู่บนศีรษะของผู้อื่น เรามีความปรารถนาจะขยับหยิบผงหรือตัวแมลงนั้นออก ก่อนที่เราจะทำเราควรขอโทษเขาเสียก่อนแล้วจึงหยิบออก หรือเมื่อจะพูดถึงเรื่องของเขา ก็ต้องขอโทษเขาก่อนจึงควรพูด หรือแม้การอย่างอื่นก็ตามเองเดียวกัน โดยที่สุดแม้จะพ้องใครยังต้องบอกให้ผู้ถูกพ้องทราบก่อน ทำอย่างนี้จึงเป็นการสมควร

(๕) ผู้ที่เมื่อคนทำผิดพลั้งถึงใจ แก่บุคคลผู้ใด ควรอภัยจากโทษ

เสมอ หมายความว่า เมื่อเราต้องอยู่ร่วมกับคนหมู่มากเราอาจกระทบเมื่อกระทบ

เท่ากันได้บ้าง เมื่อพลาดพลั้งไปเช่นนั้นก็ต้องกล่าวคำขอโทษทุกครั้ง จึงจะเป็น
การสมควร

มโนจริยา

(๖) **ผู้ดีเมื่อผู้ใดได้แสดงคุณต่อตนอย่างไร ควรออกวาจาขอบคุณ**
เขมธมม หมายความว่า เมื่อมีผู้หนึ่งผู้ใดช่วยเหลือเราด้วยประการใด ๆ ก็ตาม
ในทางที่ดีนั้น เราต้องกล่าวคำขอบคุณท่าน เช่น เขาให้ที่นั่งเรา เขาให้ทางเรา
หรือเขาเอื้อเฟื้อเมื่อแผ่แก่เราอย่างไร เราต้องกล่าวคำขอบคุณเขาทุกครั้ง จึง
จะเป็นการสมควร

หมายถึงการแสดงควมมีน้ำใจอันดีงามเป็นสัมมาคารวะ

(๑) **ผู้ดีย่อมเคารพยำเกรงบิดามารดาและอาจารย์** หมายความว่า
บุคคลผู้สร้างชีวิตของเรา เท่าที่เราเกิดมาครั้งนี้ ก็มีเพียงสองคนเท่านั้น ท่าน
ทั้งสองคือ พ่อกับแม่เป็นผู้มีความรักเราจริงเป็นผู้สร้างชีวิตและร่างกายเรา
โดยแท้ ถัดจากนั้น ก็มีบุคคลที่มีคุณควรเคารพ คือ ครูบาอาจารย์ ครูบาอาจารย์
เป็นผู้สร้างชีวิตเราในฝ่ายวิชาความรู้ วิชาความรู้ที่มีอยู่ในตัวเรานี้ ตั้งตั้งแต่
อ่านเขียนได้ คิดเลขได้ ตลอดถึงวิชาท่ามาหากินได้นี้ ก็เพราะครูบาอาจารย์
บุคคลเหล่านี้ เราต้องเคารพยำเกรง ไม่ว่าในที่ใด ๆ ไม่ว่าในเวลาใด ๆ ไม่ว่า
ในเรื่องใด ๆ ทั้งสิ้น แม้ว่าท่านผู้นั้นจะอยู่ในภาวะอย่างไรก็ตามเรามีทางเดียวที่
จะพึงปฏิบัติต่อท่าน คือมีความเคารพยำเกรงในท่านเท่านั้น อย่างนี้จึงสมควร

(๒) **ผู้ดีย่อมกับถือนอบน้อมต่อผู้ใหญ่** หมายความว่า ผู้ใหญ่คือบุคคล
ผู้มีความเจริญกว่าเรา กำหนดได้เป็น ๓ คือ ๑. เจริญโดยชาติ หมายความว่า
เกิดในสกุลที่ประชาชนยกย่องนับถือว่าสูงศักดิ์ เช่น ตระกูลกษัตริย์ บุคคลที่
เกิดในตระกูลเช่นนี้ เช่น เจ้าฟ้า หรือเจ้านายชั้นรองลงมาก็ดี แม้ทรงมีอายุน้อย

กว่าเรา เราก็ควรเคารพท่านเป็นต้น ๒. เจริญโดยวัย หมายความว่าเกิดก่อนเรามีอายุมากกว่าเรา แม้มีศักดิ์ต่ำกว่า เราก็ต้องเคารพท่าน ๓. เจริญโดยคุณ หมายถึงคบคลุ่ผู้มีคุณธรรมสูง เป็นภิกษุสามเณรหรือบุคคลอื่น เช่น ครูบาอาจารย์ ท่านเหล่านี้ชื่อว่า ผู้ทรงคุณ เราก็ควรเคารพท่าน หรือถือหลักง่าย ๆ ว่าเป็นผู้น้อยต้องแสดงความอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ จึงเป็นการสมควร

(๓) **ผู้ศิษย์มีความอ่อนน้อมทอผู้น้อย** หมายความว่าคนที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ใหญ่นั้น คือผู้มีคุณธรรม คือมีเมตตากรุณาเป็นหลักใจ เห็นผู้น้อยกว่าตนไม่ว่าสถานใดสถานหนึ่งแล้ว ต้องไม่แสดงอาการข่มขู่ให้ตกใจกลัว หรือไม่แสดงอาการเอาวัดเอาเปรียบ ต้องแสดงความสงสารเอ็นดูปรานี โดยถือหลักว่าเป็นผู้ใหญ่ต้องแสดงเมตตากรุณาและอ่อนน้อมทอผู้น้อย จึงจะทำให้ผู้น้อยเคารพรักด้วยน้ำใสใจจริง ไม่ใช่จำใจต้องเคารพไปตามหน้าที่เท่านั้น

ผนวก ๔

ผู้ที่ย่อมมีกิริยาเป็นที่รัก

ข้อนี้หมายความว่า การแสดงกิริยาอาการต่าง ๆ เช่น การยืน เดิน นั่ง นอน หรือพูดจาปราศรัย หรือการแสดงน้ำใจ ต้องแสดงในทางที่ส่อให้เห็นว่า น่ารักน่าเคารพน่านับถือบูชา จึงเป็นการสมควร

กายจรรยา

คือการแสดงออกทางกาย เช่น การยืน เดิน นั่ง นอน ที่น่ารักใคร่ น่าพอใจ

(๑) ผู้ที่ย่อมไม่ฝ่าฝืนเวลานियม คือ ไม่ไปใช้กิริยาอื่นเมื่อเขานั่งอยู่กับพื้น และไม่ไปนั่งกับพื้นเมื่อเวลาเขายืนเดินกัน หมายความว่า เมื่อรวมอยู่ในหมู่คนหรือในชุมนุมชน ไม่ว่าบุคคลเหล่านั้นจะเป็นเช่นไร เมื่อคนทั้งหลายนั่งอยู่บนพื้นราบ เราเข้าไปยังที่นั้น ต้องนั่งเช่นเดียวกับเขา เมื่อจะผ่านไปต้องเดินเข้าหรือคลานไป ไม่ควรเดินทึง ๆ ผ่านไป เมื่อคนทั้งหลายนั่งอยู่บนเก้าอี้ เราเข้าไปยังที่นั้น ต้องนั่งที่เก้าอี้เช่นเดียวกับเขา เมื่อจะผ่านไปต้องเดินก้มหลังผ่านไป เมื่อคนทั้งหลายยืนอยู่เราเข้าไป ณ ที่นั้นต้องยืนเช่นเดียวกับเขา เมื่อจะผ่านไป ต้องเดินหลีกไป ถ้าเข้าไปในที่ปูชนียสถาน เช่น ในโบสถ์ พึงกราบพระด้วยเบญจางคประดิษฐ์อย่างนี้จึงสมควร

(๒) ผู้ที่ย่อมไม่ไปนั่งนานเกินสมควรในบ้านของผู้อื่น หมายความว่า เมื่อไปหาท่านผู้ใดด้วยธุระอย่างใด เมื่อเสร็จธุระแล้วต้องรีบลากลับ ไม่ควรนั่งอยู่นานเกินไป นอกจากผู้ที่คุ้นเคยใกล้ชิดสนิทสนมกัน

(๓) ผู้ที่ย่อมไม่ทำกิริยาเว้นแรมเมื่อเขามีทุกข์ หมายความว่า เมื่อไปใน

การศพ ไม่ควรแสดงกิริยาเริ่นเรึงหรือตลกคะนองสรวลเสเฮฮา พึงแสดงอาการสงบ ปองธรรมสังเวชตามควร

(๔) ผู้ที่ย่อมไม่ทำกิริยาโศกเศร้ากิริยาชกทั้งในที่ประชุมกันเริ่น หมายความว่า เมื่อไปในงานเริ่นเริ่น เช่น งานแต่งงาน หรืองานฉลองอื่น ๆ ไม่พึงแสดงอาการโศกเศร้าทงอยเหงาเจ้าชุกให้ปรากฏ แต่ควรแสดงอาการเริ่นเริ่น ยิ้มแย้มแจ่มใส โดยควรแก่ภาวะของตนจึงเป็นการสมควร

(๕) ผู้ที่เมื่อไปสู่ที่ประชุมการเริ่นเริ่นยอมช่วยเหลือผู้ขึ้นบานให้สนเริ่น หมายความว่า เมื่อไปในงานเริ่นเริ่น เช่น งานวันเกิดหรือในงานปีใหม่ หรืองานฉลองอย่างใด ต้องสนุกสนานในที่ควรสนุกสนานตามสมควร

(๖) ผู้ที่เมื่อเป็นเพื่อนที่ย่อมต้องกลมเกลียวและร่วมลำบากร่วมสนุก หมายความว่า เมื่อไปเที่ยวในที่ใด ถ้าไปกันหลายคนก็พึงมีความกลมเกลียวกัน ลำบากก็ลำบากด้วยกัน สนุกก็สนุกด้วยกัน ต่างคนต่างช่วยกันทำกิจที่ควรทำตามความสามารถของตน แสดงความร่วมมือสุขร่วมทุกข์กันตลอดไป ดังนั้นการเที่ยวเตร่จึงจะสนุกสนานตามควร

(๗) ผู้ที่เมื่อตนเป็นเจ้าของบ้าน ย่อมต้องต้อนรับแขกและเชื้อเชิญแขกไม่เพิกเฉย หมายความว่า ผู้เป็นเจ้าของบ้านหรือเจ้าถิ่น ต้องต้อนรับแขกผู้มาถึงบ้านหรือถิ่นของตนด้วยความยินดี ไม่ว่าแขกนั้นจะเป็นอย่างไร การต้อนรับนี้แยกทำออกได้เป็น ๒ วิธี วิธีที่ ๑ ต้อนรับด้วยเครื่องต้อนรับต่าง ๆ เช่น น้ำร้อน น้ำเย็น หรือด้วยข้าวปลาอาหาร หรือด้วยสิ่งอื่น ตามความสามารถของเจ้าถิ่น วิธีที่ ๒ ต้อนรับด้วยน้ำใจใจจริง แยกมีภาวะอย่างไร ก็รับรองให้เหมาะแก่ภาวะของแขกและด้วยน้ำใจอันงามของเจ้าถิ่น พึงนี้จึงเป็นการสมควร

(๘) ผู้ที่ย่อมไม่ทำกิริยามีนตึงค่อแขก หมายความว่า เมื่อแขกมาถึงบ้านตน ไม่ว่าจะเป็นบุคคลชั้นใด ตั้งตั้งแต่พระสงฆ์องค์เจ้า โดยที่ผู้ใดแม้คน

ของท่าน มาถึงบ้านตนแล้ว ต้องต้อนรับด้วยอาการอันยิ้มแย้มแจ่มใส ต้องถือหลักว่าแขกผู้มาเยือนคนนั้นเป็นผู้นำมงคลมาให้ จึงควรต้อนรับมงคลนั้น ดังนี้จึงเป็นการสมควร

(๘) ผู้ดีย่อมไม่ให้แขกคอยนานเมื่อเข้ามาหา หมายความว่า เมื่อแขกมาหา ต้องรีบให้ได้พบโดยเร็ว ตื่นอยู่ก็ตื่น หลับอยู่ก็ตื่นหรือกำลังทำกิจอยู่ก็ตื่น ควรให้ออกมาพบได้ทุกเวลา และพยายามให้ได้พบโดยเร็วที่สุด ไม่ควรให้แขกต้องคอยอยู่นาน และไม่ควรแสดงให้แขกทราบว่า มีกิจธุระอันจำต้องทำเป็นอันขาด

(๙) ผู้ดีย่อมไม่จ้างอุบาสกในเวลาที่แขกยังนั่งอยู่ หมายความว่า ขณะที่แขกกำลังนั่งอยู่ในบ้าน ไม่ควรจ้างอุบาสก เพราะการทำเช่นนั้น เท่ากับเป็นการไล่แขกให้กลับโดยทางอ้อม จึงไม่ควรทำหากมีธุระจำเป็น เช่น นิดไ้วกับผู้อื่น ก็ควรแจ้งให้แขกทราบ และขอโทษแขก ถึงอย่างไรก็ตาม แขกก็คงไม่ปรารถนาจะให้เราต้องเสียเวลาเช่นนั้น ต้องแสดงให้ปรากฏเสมอว่า ยินดีต้อนรับตลอดเวลา และควรขอบคุณแขกผู้มาเยี่ยมเยียนตนด้วย

(๑๐) ผู้ดีย่อมไม่ใช้กิริยาขู่นิ้วชี้หรือกระซิบกระซาบกับผู้ใด ในเวลาเมื่ออยู่เฉพาะหน้าผู้หนึ่ง หมายความว่า ขณะกำลังสนทนาปราศรัยอยู่กับผู้ใด หรืออยู่ในกลุ่มใดไม่ควรทำขู่นิ้วชี้ หรือกระซิบกระซาบกับใคร เป็นการเฉพาะตัว ซึ่งอีกฝ่ายหนึ่งหรือคนหนึ่งที่อยู่รอบๆ นั้นไม่รู้ เพราะทำการเช่นนั้นอาจทำให้ผู้ที่ไม่รู้เรื่องนั้นมีความระแวงสงสัยไปต่าง ๆ นานาได้ หากมีความจำเป็นจะต้องทำเช่นนั้น ก็ควรคิดว่าเงินกว่าจะได้โอกาสจึงทำ เพื่อมิให้เกิดความระแวงสงสัยในใจกันและกัน

(๑๑) ผู้ดีย่อมไม่ใช้กิริยาอันโกรธเคืองหรือดูแคลนผู้คนป่าวไพร่ต่อหน้าแขก หมายความว่า ในขณะที่อยู่ต่อหน้าแขกหรืออยู่ร่วมกับคนต่างถิ่น หรืออยู่ในที่

ชุมชน ไม่ควรแสดงกิริยาอาการอันโกรธเคืองผู้ใดผู้หนึ่ง หรือดูดำดูขาวว่า
คนรับใช้ของตนล่อหน้าคนทั้งหลายเหล่านั้น โดยเฉพาะต่อหน้าแขกที่มาถึงบ้าน
ตนแล้ว ไม่ควรจะทำโกรธเคืองหรือคู่กันคนรับใช้ของตนเลย

(๑๓) ผู้ที่ย่อมไม่จ้างดูบุคคลโดยท่งพิศเหอียกิน หมายความว่า
เมื่อพบปะบุคคลใด ๆ ก็ตาม ไม่ควรจ้างดูบุคคลผู้นั้นจนมีดปรกติ ซึ่งอาจทำให้
ผู้ถูกจ้างดูนั้นเห็นเป็นอย่างไรอย่างหนึ่งไปก็ได้ แม้จำเป็นต้องดู ก็ดูเพียงเพื่อ
กำหนดหมายจำหน้าจำตากันไว้เท่านั้น

(๑๔) ผู้ที่ย่อมต้องรับส่งแขกเมื่อไปมา ในระยะอันสมควร หมายความว่า
เมื่อแขกมาถึงบ้านเรือนตนต้องออกต้อนรับด้วยความยินดี เมื่อแขกกลับต้อง
ส่งแขกในระยะทางพอควร แสดงให้เห็นความยินดีต้อนรับขับสู้ของเจ้าถิ่น ทั้งนี้
เป็นการผูกใจกันได้เป็นอย่างดี

วจีจริยา

คือกล่าวด้วยคำอันเป็นที่ตั้งแห่งความรักใคร่นับถือ

(๑) ผู้ที่ย่อมไม่ที่ขยติเคียนสิ่งของที่เขาค้างไว้ในบ้านที่ตนไปอยู่
หมายความว่า เมื่อไปถึงบ้านใด ได้เห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดซึ่งเขาค้างไว้ในที่นั้น
ไม่ควรเที่ยวคำหนิดเคียนให้เป็นทีกระเทือนใจเจ้าของบ้าน ถ้าเห็นทำไว้ไม่เหมาะ
ไม่ควร ก็นำจะหาทางช่วยเหลือโดยปริกษาหาหรือถามเหตุผลดูก่อน ควรแก่
ก็ช่วยแก่ ควรเปลี่ยนแปลงก็ควรเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น ขยายความกว้างออกไป
ในเวลาไปช่วยงานเขาหรือไปในงานเขา เมื่อเห็นอะไรที่เขาทำไว้ขัดหูขัดตา
หรือไม่เหมาะไม่ถูกก็ต้องหาทางช่วยจัดช่วยทำ ช่วยแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น
ไม่ใช่นั่งคำหนิดเคียน ซึ่งไม่เป็นการสมควรเลย

(๒) ผู้ที่ย่อมไม่กล่าวถวาทวิญญูปถกบุคคลแก่ตัวตนเอง หมายความว่า

ชุมชนนั้น ไม่ควรแสดงกิริยาอาการอันโกรธเคืองผู้ใดผู้หนึ่ง หรือดูดำดูขาวสาว
คนรับใช้ของตนต่อหน้าคนทั้งหลายเหล่านั้น โดยเฉพาะต่อหน้าแรกที่มาถึงบ้าน
ตนแล้ว ไม่ควรจะทำโกรธเคืองหรือดู踐คนรับใช้ของตนเลย

(๑๓) ผู้ที่ย่อมไม่จ้างดูบุคคลโดยทั้งทิศาเหนือเกิน หมายความว่า
เมื่อพบปะบุคคลใด ๆ ก็ตาม ไม่ควรจ้างดูบุคคลผู้นั้นจนผิดปรกติ ซึ่งอาจทำให้
ผู้ถูกจ้างดูนั้นเห็นเป็นอย่างไรอย่างหนึ่งไปก็ได้ แม้จำเป็นต้องดู ก็ดูเพียงเพื่อ
กำหนดหมายจำหน้าจำตากันไว้เท่านั้น

(๑๔) ผู้ที่ย่อมต้องรับส่งแขกเมื่อไปมา ในระยะอันสมควร หมายความว่า
เมื่อแขกมาถึงบ้านเรือนตนต้องออกต้อนรับด้วยความยินดี เมื่อแขกกลับต้อง
ส่งแขกในระยะทางพอสมควร แสดงให้เห็นความยินดีต้อนรับขับสู้ของเจ้าถิ่น ทั้งนี้
เป็นการผูกใจกันได้เป็นอย่างดี

วจีจวิทยา

คือกล่าวถ้อยคำอันเป็นที่ตั้งแห่งความรักใคร่นับถือ

(๑) ผู้ที่ย่อมไม่เที่ยวติเตียนสิ่งของที่เขาค้างไว้ในบ้านที่ตนไปอยู่
หมายความว่า เมื่อไปถึงบ้านใด ได้เห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดซึ่งเขาค้างไว้ที่นั่น
ไม่ควรเที่ยวตำหนิติเตียนให้เป็นทีกระแฉกใจเจ้าของบ้าน ถ้าเห็นทำไว้ไม่เหมาะ
ไม่ควร ก็นำจะหาทางช่วยเหลือโดยปริกาหาหรือถามเหตุผลดูก่อน คราวนั้นก็
ก็ช่วยแก้ คราวเปลี่ยนแปลงก็ควรเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น ขยายความกว้างออกไป
ในเวลาไปช่วยงานเขาหรือไปในงานเขา เมื่อเห็นอะไรที่เขาทำไว้ขัดหูขัดตา
หรือไม่เหมาะไม่ถูกก็ต้องหาทางช่วยจัดช่วยทำ ช่วยแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น
ไม่ใช่มุ่งตำหนิติเตียน ซึ่งไม่เป็นการสมควรเลย

(๒) ผู้ที่ย่อมไม่กล่าวสรรเสริญรูปกายบุคคลแก่ตัวตนเอง หมายความว่า

การกล่าวสรรเสริญรูปกายกันโดยตรงนั้นผู้ฟังจะเกิดความอายนะตกไม่สมควรเลย

(๓) **ผู้ที่ย่อมไม่พูดให้เพื่อนเกล็ดกระดาก** หมายความว่าเมื่อพบเพื่อน แม้รู้เรื่องของเพื่อนว่าเป็นอย่างไรหรือผู้ใดเกิดพลาดพลั้งอย่างใดขึ้น ก็ไม่ควรพูดให้เพื่อนต้องเก้อหรือกระดาก พึงพูดจาด้วยอาการอันยิ้มแย้มแจ่มใสผูกใจกันอันเป็นที่ตั้งแห่งความรักใคร่อันสนิทสนม จึงเป็นการสมควร

(๔) **ผู้ที่ย่อมไม่พูดปริยายปลายตะเคอะตะตรีกดางที่ประชุม** หมายความว่า เมื่ออยู่ในที่ประชุมชนมากด้วยกันมีทั้งชายทั้งหญิง ในที่เช่นนั้นไม่ควรพูดจาเกะกะตะตรึงให้ได้อาย หรือให้มีความกระดากอายโดยประการใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะล้อเล่นเพื่อสนุกสนานหรือเพื่ออะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง ต้องยกย่องให้เกียรติยศสตรีในที่เช่นนั้น จึงเป็นการสมควร

(๕) **ผู้ที่ย่อมไม่ก่อนแกะลิ้นปากหุบคุด** หมายความว่า เมื่อเห็นใคร ๆ มีร่างกายบกพร่องหรือผิดแปลก หรือไม่สมส่วน ก็ไม่ควรคำหุนตีเคียดก่อนแกะเขา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ถ้าจำเป็นต้องขอโทษเราก่อนจึงควรกล่าวเช่นนั้น ดังนั้นจึงเป็นการควร

(๖) **ผู้ที่ย่อมไม่ถกถึงการร้ายโดยพุ่งโพ้งให้เขาตกใจ** หมายความว่า เมื่อได้พบผู้หนึ่งผู้ใด จะเป็นเพื่อนสนิทก็ตาม ไม่สนิทก็ตาม เป็นผู้ใหญ่ก็ตาม เป็นเด็กก็ตาม แม้รู้ว่าเขามีความร้ายหรือเรื่องไม่ดี หรือเคราะห์ไม่ดี หรือโชคร้ายหรือไม่ดี ก็ไม่ควรกล่าวถึงการร้ายเช่นนั้นโดยพุ่งโพ้งออกมาให้เขาตกใจ เมื่อรู้เช่นนั้นควรพูดเอาใจ หรือพูดหาทางแก้ไขให้เบาใจ จึงเป็นการควร

(๗) **ผู้ที่ย่อมไม่ถกถึงสิ่งอันน่าอายน่ากระดากโดยเปิดเผย** หมายความว่า เมื่อได้พบปะใครคนหนึ่งซึ่งรู้จักคุ้นเคยกับหรือสนิทสนม เมื่อเห็นสิ่งหนึ่ง

สิ่งใดซึ่งเป็นที่น่าอายน่ากระดาก เช่นเขาเป็นแผลที่หน้า หรือเห็นเขาแต่งกายไม่เรียบร้อย หรือเห็นเครื่องนุ่มห่มของเขาสกปรก หรือเปื้อนเปรอะเปื้อน หรืออย่างอื่นใด ก็ไม่ควรที่จะชักให้เป็นที่น่าอายน่ากระดาก หากมีความจำเป็นจะต้องบอก ก็ควรหาทางกระซิบกระซาบให้รู้โดยเฉพาะ เพื่อเขาได้โอกาสแก้ไขเสียได้ทันทั่วๆ อย่างไม่จึงเป็นการสมควร

(๔) ผู้ด้อยไม่ควรอ้างถึงที่จะเอาจะกระดากมาเล่าให้แขกฟัง หมายความว่า เมื่อแขกมาถึงเรือนสนหรือดินสน ไม่ควรนำเอาเรื่องที่น่าอายน่ากระดากเล่าให้เขาฟัง เช่น เล่าเรื่องอันพาดพิงถึงตัวเราหรือเล่าเรื่องอันเขามีส่วนเกี่ยวข้อง และเรื่องนั้นก็จะทำให้เขาได้อายหรือมีความกระดากเป็นต้น นี่ไม่เป็นการสมควรแท้

(๕) ผู้ด้อยไม่ควรเรื่องที่เขาพิชช้อนวันเมาเล่าให้อับอายหรือเจ็บใจ หมายความว่า เมื่ออยู่ในวงสนทนากันไม่ว่าจะมากคนหรือน้อย ไม่ว่าจะคุ้นเคยกันหรือไม่ก็ตาม ไม่ควรนำเอาเรื่องใด ๆ ของใคร ๆ ที่อยู่ ณ ที่นั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่เขาพิชช้อนวันเมาพูดให้เขาได้อายหรือเจ็บใจ เช่น เรื่องความผิดหวังของตน เรื่องการสอพลอ หรือเรื่องมีสีมีร้าย หรือเรื่องที่เขาสภาพลัทธิตนรู้อยู่เฉพาะ การเล่าเรื่องเช่นนี้ไม่สมควรแท้ ควรหาเรื่องอย่างอื่น ซึ่งเมื่อเล่าแล้วทำให้เขาเกิดความสนใจ หรือมีความยินดีปรีดา จึงเป็นการสมควร

(๑๐) ผู้ด้อยไม่ควรกล่าวถึงการอัปมงคลในงานมงคล หมายความว่า ในขณะที่ไปในงานมงคล เช่น งานแต่งงานก็ไม่ควรเล่าถึงเรื่องหิวเมียนแตกกัน ทะเลาะวิวาทกันจนถึงหย่าร้างกัน หรือไปในงานทำบุญวันเกิด ก็ไม่ควรเล่าถึงเรื่องตาย หรือเรื่องความพิณาศต่าง ๆ ต้องหาเรื่องที่เป็นมงคลมาเล่าสู่กันฟัง จึงเป็นการสมควร

มนโณจยา

หมายถึงการแสดงน้ำใจที่นารีรัก

(๑) **ผู้ที่ย่อมรู้จักเกรงใจตน** หมายความว่า ตามปรกตินารีไม่ควร
รบกวนคนอื่นเขาไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นใคร ๆ ก็ตาม หากมีความจำเป็นจะต้องรบกวน
ก็ให้รู้ความพอเหมาะพอควรถึงเขาให้โอกาสก็ไม่ควรทำเกินพอดี เช่น จะขอ
สิ่งของเขาก็ไม่ควรขอของที่เขารัก จะขอสิ่งใดก็ต้องให้เจ้าของยินดีให้ และเมื่อ
เขาให้แล้วจะไม่ทำให้เขาต้องเดือดร้อนในสิ่งนั้น คือไม่ทำให้เขาขาดแคลน
ยากจนลง ดังนั้น เป็นต้น จึงเป็นการสมควรแท้

ผนวก ๕

ผู้ที่ย่อมเป็นผู้มีสง่า

ข้อนี้หมายความว่า ผู้ที่ต้องรู้จักภาวะของตัวเอง จะเดินเห็นนิงลุก ก็ควร มีท่าทางให้สง่าผ่าเผย เช่น ไม่นิ่งหลังงอ หรือทำขอมซ่ออย่างนี้ไม่ควรแท้ แต่ ก็ต้องระมัดระวังอย่าให้กลายเป็นขมเพี้ยนหรือแสดงความยิ่งใหญ่ของตนเกินไป

กายจวิทยา

หมายความว่า การแสดงกิริยาท่าทางให้สง่าผ่าเผยสมบูรณ์สมบูรณ์

(๑) **ผู้ที่ย่อมมีกิริยาอันตั้งแห่งของลาจ** หมายความว่า ต้องยืน เดิน นอนให้เหมาะสม เช่น ต้องยืนตัวตรง เดินตัวตรง นิ่งตัวตรง ไม่ยื่นชิดผู้ใหญ่ จนเกินไป ไม่เดินเร็วหรือช้าเกินไป ไม่นิ่งหลังงอหลังงอ ทั้งนี้เป็นกรการช่วยให้ ส่วนของร่างกายทุกส่วนทำงานได้ตามสภาพของมันด้วย แต่ต้องระวังมิให้เกิด ท่าทางที่จะกลายเป็นเหยียงหรือจองทอง จึงควรให้สุภาพเรียบร้อยเท่าที่ควร

(๒) **ผู้ที่จะยืนนิ่ง ย่อมอยู่ในระดับอันสมควรไม่เป็นผู้เอนหลังคน หรือหักเข้ามุม** หมายความว่า เมื่อจะยืนจะนั่งในชุมนุมชน ในหมู่ในพวก ต้อง ยืนนั่งตามลำดับอันสมควรแก่คน คือควรอยู่หน้าต้องอยู่หน้า ควรอยู่หลังต้องอยู่หลัง ถ้าเป็นผู้ใหญ่ไปอยู่ข้างหลัง เท่ากับเป็นการกีดกันที่ยืนที่นั่งของผู้น้อย ในเวลา เข้าแถวปรกิติต้องไปตามลำดับผู้ใหญ่น้อย แต่ถ้าไฉฉวยคอบต้องไปตามลำดับ ก่อนหลังอย่างนี้จึงสมควร

(๓) **ผู้ที่ย่อมไม่เป็นผู้สะทกสะท้านงกเงิ่นหยุด ๆ อึง ๆ** หมายความว่า ในชุมนุมชนต้องมีความองอาจ ความแก่งกล้า จะมีคนมากก็ตาม คนน้อยก็ตาม ต้องทำประหนึ่งว่าเหมือนไม่มีคนแสดงอาการทุกอย่างให้เป็นปรกติ การที่จะให้

มีความกล้าหาญได้นั้นต้องเป็นผู้สนใจในวิชาความรู้ ต้องเป็นผู้สนใจในชนบ-
ชวชนนิยมประเพณีต้องเป็นผู้สนใจในระเบียบแบบแผน และต้องหมั่นเข้าร่วม
ชุมนุมในที่ซึ่งตนจะเข้าร่วมได้ตามกาลเทศะ มิฉะนั้นแล้ว ก็อาจจะสะทกสะท้าน
บ้างไม่ได้ ไม่มากก็น้อย เมื่อมีอาการอย่างนั้น จำต้องขมใจหรือนึกถึงความรู้
ความสามารถของตัวที่มีอยู่แล้วนำออกใช้ในเวลาเช่นนั้น ก็อาจทำให้ท้อ
สะทกสะท้าน แสดงกิริยาอาการได้เป็นปกติ

วจีวิทยา

หมายความว่า การใช้วาจาให้เหมาะสมเป็นสง่า

(๑) ผู้ที่ย่อมพูดจาจะฉานรัศถียความ ไม่อุบถิบถัมถัม หมายความว่า
ต้องพูดให้เสียงดังพอควรแก่ผู้ฟัง พูดชัดเจนให้ได้เรื่อง ไม่อุบถิบถัมถัม
ให้ผู้ฟังต้องฉวนสนทนาคำหรือซักถาม

มโนวิทยา

หมายความว่า การแสดงน้ำใจอันงามให้ปรากฏ

(๑) ผู้ที่ย่อมมีทวณวัจจณวัจจติ หมายความว่า ต้องฝึกตาให้วัจจตุ
ต้องฝึกหูให้วัจจพิง ต้องฝึกจมูกให้วัจจคม ต้องฝึกลิ้นให้วัจจลิ้ม ต้องฝึกกาย
ให้วัจจจับต้อง ต้องฝึกใจให้วัจจงามอย่างใดอย่างใด แล้วจึงจิตใจในความดี
ความงามนั้นให้แนบแน่น เมื่อได้เห็นสิ่งต่าง ๆ ก็สามารถเปรียบเทียบให้วัจจ
เลือกเอาแต่สิ่งที่ดีที่งาม นี้จึงควร

(๒) ผู้ที่ย่อมมีถัชนาธัยอันถวัจจวณงักไพนงักไพน หมายความว่า
ต้องวัจจเข้าสังคม คบกับบุคคลได้ทุกชนิดโดยการสังเกตและรอบรู้ เช่น รู้ว่า
บุคคลนั้น ๆ มีฐานะอย่างไร ตนมีฐานะอย่างไร วัจจการว่าขณะใดควรพูด

เป็นเรื่องราว หรือพูดเล่นเพื่อสนุกไม่ถือตัวและแสดงความเมตตากรุณา รู้จัก
อดทนและให้อภัย และรู้จักรับผิดชอบเมื่อมีผิดพลาด

(๓) **ผู้ที่ย่อมมีทัศนคติเป็นนักเล่น** ใครจะพูดหรือเล่นอันใดก็เข้าใจ
และต่อคิด หมายความว่า ต้องวางใจเป็นนักกีฬา คือรู้จักแพ้ รู้จักชนะ รู้จักผิด
รู้จักถูก รู้จักยกโทษให้ผู้อื่น มองคนทั้งหลายแต่ในทางที่ดีที่ชอบ มีความอดทน
ฟังคนอื่นให้เข้าใจ และรู้จักพูดเล่นต่อคิดกับเขาได้ไม่นั่งเฉยเสีย

(๔) **ผู้ที่ย่อมมีความเข้าใจไหวพริบ รู้เท่าถึงการณ์** หมายความว่า
ต้องเป็นพหูสูตร คือเรียนรู้อะไร ผู้ที่เรียนรู้นั้นประกอบด้วยลักษณะดังนี้ ๑. จำได้
๒. คล่องปาก ๓. ชื่นใจ ๔. เข้าใจ คนที่มีลักษณะเช่นนี้เรียกว่ารู้อะไร คนที่มีความรู้อะไร
นั้นเมื่อได้พบได้เห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งย่อมรู้เท่าถึงการณ์นั้น นี่ก็กล่าวเฉพาะในส่วนที่
เรียนรู้อะไรได้ ส่วนไหวพริบอันแท้จริงนั้น เกิดจากธรรมชาติเดิม คือปัญญาเดิม
ตั้งแต่เกิด มีมาอย่างไรก็ต้องเป็นอย่างนั้น ปัญญาใหม่ คือ วิชาความรู้ที่เล่าเรียน
นั้นใครเรียนอย่างไร ก็รู้อย่างนั้น เรียนดีรู้อะไร ความรู้อย่อมทำให้รู้เท่าถึงการณ์ได้

(๕) **ผู้ที่ย่อมมีใจองอาจกล้าหาญ** หมายความว่าต้องมีใจกล้ากล้า
อดทน ไม่ย่อท้อในภัยอันตรายอันจะมีมาข้างหน้า เช่น เป็นนักเรียนก็จะไม่กลัวตาย
หาญสู้ศัตรูเพื่อประเทศชาติของตน เป็นคนธรรมดาที่ไม่ย่อท้อในกิจการทุกอย่าง
อันเป็นหน้าที่ของตน เพื่อรักษาเกียรติประวัติไว้ เช่น เป็นนักเรียน เป็นครู
เป็นแพทย์ ก็ต้องอดทนกล้าหาญที่จะทำกิจของตน ๆ ไม่ทำใจผ่อหรือขลาดกลัว
โดยไม่สมควร

ผนวก ๖

ผู้ดีย่อมปฏิบัติกรณกิจ

หมายความว่า การปฏิบัติกรณกิจ คือ ทำการงานทุกอย่างอันเป็นหน้าที่ของตนไม่บกพร่อง ไม่คั่งค้าง ทำเสร็จเรียบร้อยด้วยดีตามส่วนของงานอันเป็นหน้าที่นั้น

กายจริยา

หมายความว่า การปฏิบัติกรณกิจ ซึ่งต้องใช้กายเป็นสำคัญ

(๑) ผู้ดีย่อมทำการอยู่ในระเบียบแบบแผน หมายความว่า ในการกระทำต่าง ๆ ผู้ดีย่อมรักษาระเบียบแบบแผนถือเอาหลักของเหตุเป็นสำคัญ ไม่ทำตามอำเภอใจโดยไม่มีหลักอันจะเป็นช่องทางให้เกิดความผิดหรือถูกตำหนิได้

(๒) ผู้ดีย่อมไม่ถ่วงเวลาให้ผู้อื่นคอย หมายความว่า ในการนัดหมายเพื่อทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ต้องทำตนให้เป็นคนตรงต่อเวลา ถ้าทำตนให้เป็นคนผิดเวลาแล้ว ย่อมจะทำให้ผู้อื่นต้องเดือดร้อนว่าความด้วย และอาจเสียงานโน้น ๆ ได้ในบางกรณี หลุดเวลาเพียงนาทีเดียว ก็อาจต้องเสียงานหรือต้องเสียเวลาไปหลายวันก็ได้ ดังนั้นจึงควรเป็นคนตรงเวลาเสมอ

(๓) ผู้ดีย่อมไม่ละเลยที่จะตอบจดหมาย หมายความว่า การตอบจดหมายนั้นเป็นมารยาทอันดีงาม เพราะถ้าเป็นธุระก็ควรตอบไปให้เสร็จจะได้ไม่ลืม ถ้าเป็นจดหมายเยี่ยมเยียนแสดงมิตรภาพก็ควรรีบตอบแสดงน้ำใจอันดีไปเพื่อให้เขาเห็นว่าเรามีได้ละเอียดที่จะรักษามิตรภาพนั้น

(๔) ผู้ดีย่อมไม่ทำการแต่ล่อหน้า หมายความว่า การงานอันใดที่เป็นของหมู่คณะ ผู้รับทำงานต้องทำงานนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปตามที่ได้รับมอบหมาย

และการทำงานนั้นต้องไม่ทำเฉพาะต่อหน้าคนเท่านั้น ต้องทำทั้งต่อหน้าและลับหลังหรือการอย่างอื่น เช่น ไปช่วยงานเขา เมื่อมีความรู้ความสามารถจะทำงานอย่างใดได้ก็ต้องทำงานนั้นจริงๆ เจ้าของจะเห็นหรือไม่ก็ตาม ควรทำจนสุดกำลังความสามารถของเราจึงเป็นการชอบแท้

วจีจริยา

หมายความว่า การปฏิบัติกรณด้วยคำพูดเป็นสำคัญ

(๑) **ผู้ดีพูดสิ่งใด ย่อมให้เป็นที่เชื่อถือได้** หมายความว่า เมื่อจะพูดคำใดคำนั้นต้องเป็นคำที่ออกจากหัวใจจริง คือ พูดตามที่ได้เห็นได้ฟังได้ทำหรือได้รู้สึก มิใช่เสแสร้งแก่งล้งล่าวให้คลาดจากความจริง พูดอย่างใด ต้องเป็นอย่างนั้น เช่นนี้คำพูดนั้นจึงเป็นที่เชื่อถือได้

(๒) **ผู้ดีย่อมไม่รับวาจาถ้อยๆ โดยมิได้เห็นว่าควรจะเป็นได้หรือไม่** หมายความว่า เมื่อจะรับคำเพื่อทำการใดการหนึ่งหรือจะสัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเมื่อจะปฏิญาณอย่างใดอย่างหนึ่งกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์แห่งใดแห่งหนึ่ง ต้องไตร่ตรองให้แนบเนียนก่อนจึงรับคำหรือจึงปฏิญาณ มิใช่ทำแต่สักว่าทำ พูดโพล่งๆ ไปโดยมิได้คำนึงให้แน่ชัดว่าจะทำได้หรือไม่ เมื่อรับคำแล้วแม้ว่าจะต้องเสียอย่างใดก็ต้องยอมเสีย ต้องถือหลักว่าเสียดีกว่าเสียสลับ

มโนจริยา

หมายความว่า ตั้งใจมั่นในการปฏิบัติงานทุกอย่างซึ่งเป็นหน้าที่ของตน บังใจลงในการงานนั้น เห็นว่าการงานสิ่งทั้งหลายรู้ได้เมื่อทำเสร็จ มิใช่รู้ได้เมื่อกำลังทำหรือก่อนทำบังใจลงในการงานอย่างนี้ ชื่อว่าปฏิบัติทางใจด้วยดี

(๑) **ผู้ดีย่อมเป็นผู้รักษามโนคติในกาลเวลา** หมายความว่า ความสัตย์

คือความตรง หรือความจริง หรือซื่อตรง ความซื่อตรงนี้เป็นชีวิตจิตใจอันแท้จริงหาไม่ได้ง่ายนัก ไปรบกวนกันว่าร้อยคนยังหาคนกล้าได้คนหนึ่ง พันคนยังหาคนมีความรู้ได้คนหนึ่ง แต่หมื่นคนแสนคนจะหาคนซื่อตรงได้สักคนหนึ่งยังไม่ได้ ซื่อตรงต่อตัว คือไม่ทำชั่ว ซื่อตรงต่อคนอื่น คือไม่ทำความเดือดร้อนให้ใคร ๆ ซื่อตรงต่อเวลาคือตรงเวลาในระยะแรก ระยะกลาง คือเวลาทำงาน ระยะสุดท้ายคือเวลาเลิก ชื่อว่าเป็นคนมีความสัตย์ในเวลา

(๒) **ผู้ที่ย่อมไม่เป็นผู้เกียจคร้าน** หมายความว่าเมื่อลงมือประกอบการทำงานแล้วไม่ยอมให้การงานนั้น ๆ ค้างค้างต้องทำให้สำเร็จจนสุดความสามารถ

(๓) **ผู้ที่ย่อมไม่เข้าใจว่า ผู้ที่ทำอะไรด้วยคนไม่ได้** หมายความว่า การประกอบการทำงานทุกอย่าง ตามปรกติเราต้องอาศัยกันและกัน การงานจึงสำเร็จไปได้ด้วยดี แต่การงานนั้น ๆ จะมีผลเพียงคนเดียวอยู่หรือไม่นั้นไม่สมควรตัวเองต้องทำไต่เองด้วย

(๔) **ผู้ที่ย่อมไม่เพลิดเพลินจนละเลยให้การเสีย** หมายความว่า ตามปรกติกณเวลานั้นวันหนึ่ง ๆ จะทำอะไรไปอย่างเดียวก็ไม่ได้ ต้องแบ่งเป็นเวลากิน เวลานอน เวลาพักผ่อน เวลาลเล่น เวลาทำงาน ความควร เวลาเหล่านี้จำเป็นต้องแบ่งให้ถูกส่วน อย่าให้เสียส่วนใดส่วนหนึ่งได้ ถึงเวลาทำงานก็ต้องทำงาน ถึงเวลาพักผ่อนก็ต้องพักผ่อน แต่จะเล่นเพลิดเพลินจนลืมตัวเสียการงานก็ไม่เป็นการสมควร

(๕) **ผู้ที่ย่อมเป็นผู้รักษาความเป็นระเบียบ** หมายความว่า ระเบียบแบบแผนข้อบังคับ ขนบธรรมเนียมประเพณีอันใด ที่ได้ตั้งไว้บัญญัติไว้ หรือเคยประพฤติกันมาเป็นธรรมเนียมแล้ว ต้องเป็นผู้รักษาระเบียบนั้นไว้ ความเป็นกลุ่มเป็นก้อนของคนทั้งหลายย่อมคุ้มกันไว้ด้วยระเบียบ ไม่มีระเบียบย่อมระส่ำระสายทันที และไม่ว่าจะทำการงานใด หากได้จัดระเบียบให้ดีแล้วก็จะสะดวกและรวดเร็วเป็นอันมาก ควรจำไว้ว่า ความเป็นระเบียบย่อมงามตาสบายใจให้

ความสะดวกตรงข้ามกับความสับสนย่อมรบกวนการใส่ใจและให้ความขัดข้อง ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นที่รักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยไว้

(๖) **ผู้ที่ย่อมเป็นผู้อยู่ในบังคับบัญชา เมื่ออยู่ในหน้าที่** หมายความว่า ในกลุ่มคนที่ร่วมงานกันมีหน้าที่อยู่สองอย่าง คือหน้าที่บังคับอย่างหนึ่ง หน้าที่ทำตามอย่างหนึ่ง เราต้องรู้ตัวเราว่า เรามีหน้าที่เช่นไร เมื่อรู้แล้วต้องทำตามหน้าที่นั้น เช่น มีหน้าที่บังคับก็ต้องบังคับ มีหน้าที่ทำตามก็ต้องทำตาม เรามีหน้าที่อย่างใดต้องรักษาหน้าที่นั้นให้บริบูรณ์ไม่บกพร่อง จึงสมควร

(๗) **ผู้ที่ย่อมมีภาระในการงาน ไม่ย่อหือต่อความยากลำบาก** หมายความว่า ความปรกฏการงานที่เราทำต้องมีอุปสรรคความขัดข้องทั้งนั้น การงานเล็กมีอุปสรรคเล็ก การงานใหญ่มีอุปสรรคใหญ่ การงานดีมีความขัดข้องมากตามส่วนของงานนั้น ๆ ในการทำงานถ้าปล่อยให้ความเกียจคร้านเข้าครอบงำแล้ว ย่อมมีความย่อหือเกิดขึ้น จะรับความย่อหือไม่ได้ การงานก็ไม่สำเร็จ ถ้าไม่มีความย่อหือการงานก็สำเร็จได้ด้วยดี เพื่อความสำเร็จของงานต้องตัดความย่อหือเสีย ต้องไม่คิดถึงความลำบากยากเย็น ต้องถือหลักโบราณว่า ต้องอดเปรี้ยวกินหวาน เมื่อได้ทำการงานสำเร็จแล้วก็จะมีผลสบายภายหลัง

(๘) **ผู้ที่ย่อมเป็นผู้ทำอะไรทำจริง** หมายความว่าเมื่อได้ลงมือทำอะไรแล้ว ต้องทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ เช่น เขียนหนังสือ ก็ต้องเขียนให้ถึงที่สุดของวิชาตามขั้นนั้น ๆ ต้องไม่หยุดเสียกลางคัน เป็นต้น เมื่อเป็นกิจการใหญ่ ๆ ต้องทำเรื่อยไปจนสำเร็จ

(๙) **ผู้ที่ย่อมไม่เป็นผู้ถึงคนในที่ผิด** หมายความว่า ตามปรกฏการทำ คำพูด ความคิดของคนเราย่อมมิได้ทั้งผิดทั้งถูก เราเองก็มีทั้งผิดทั้งถูก เพราะเราเองเมื่อสำคัญผิดก็เห็นผิดได้ เมื่อเห็นผิดได้ก็ทำผิดได้ พูดผิดได้ คิดผิดได้ แต่เมื่อรู้ว่าผิดแล้วเลิกเสียก็ใช้ได้ แต่ถ้ารู้ว่าผิดแล้ว ยังยืนตั่งต้นก็

เสียหาย เพราะฉะนั้นเพื่อมิให้เกิดความเสียหาย เมื่อรู้ว่ามีผิดแล้วก็อย่าดึงดันหรือขึ้นทาลงไปจึงจะเป็นผลดี

(๑๐) **ผู้ที่ย่อมปรารถนาความดี** คือการงานที่ทำอยู่เสมอ หมายความว่า เมื่อทำการงานอย่างใดอย่างหนึ่งต้องหวังความเจริญในการงานนั้น ต้องคอยหมั่นตรวจตราพิจารณาให้รอบคอบอย่าทำสักแต่ทำให้ผ่านไปวันหนึ่ง ๆ หรือคราวหนึ่ง ๆ และต้องหมั่นดูว่าการนั้น ๆ เป็นไปตามความหวังของตนหรือไม่ เมื่อเห็นว่าไม่เป็นไปตามความหวัง ต้องหาทางแก้ไข เมื่อแก้ไขไม่ได้ต้องเปลี่ยนแปลง หรือหาบุคคลที่สามารถมาทำให้เป็นไปตามความหวัง ไม่ก็งานนั้นไว้เสียคนเดียวแล้วตนไม่สามารถทำได้ การงานนั้นก็เสียไป อย่างนี้จึงจะชอบ

ผนวก ๓

ผู้ที่ย่อมเป็นผู้ใจดี

หมายความว่า ต้องทำใจของตนให้มีเมตตา กรุณา จัดแต่ในทางที่ดี มองคนทั้งหลายแต่ในแง่ที่ดี สะสมแต่ความคิดต่อกันไว้ อย่างนี้จัดว่าเป็นผู้ใจดี

กายจริยา

หมายความว่า แสดงออกให้ปรากฏว่า เป็นคนมีใจดีโดยการกระทำทางกาย

(๑) ผู้ที่มีมือเหินไทรย่นิดพลางอันนั้น กับตระเตรียมช่วยคนตกอื่น หรือทำไม้เหิน หมายความว่า เมื่อเห็นเขาทำผิดพลางก็ไม่ซ้ำเติม ต้องช่วยแก้ไข หรือช่วยให้หายผิด หรือช่วยทำให้วิบากกลายเป็นดี หรือความผิดพลานั้นเป็นที่ปรากฏชัด ก็ต้องทำไม่เหินวันแต่ความผิดพลานั้นเป็นความเดือดร้อนแก่ประชาชน เช่น ตำรวจเห็นผู้ร้ายกำลังทำผิด จะทำเป็นไม่เห็นไม่ควม ต้องจัดการตามหน้าที่ แต่ถ้าความผิดนั้นไม่เป็นการเสียหายแก่ใคร เช่น ผงคิดศึกรบ ก็ทำเป็นไม่เห็นเสียเช่นนี้ ย่อมไม่เสียหาย บางอย่างถ้าหักเข้าเราจะมี ความกระดากอาย ก็ควรทำเป็นไม่เห็น ย่อมเป็นการควร

(๒) ผู้ที่มีมือเหินสัวของของใครตก หรือจะเสียมเสียบ่อยนต้องหยิบยื่นให้ หรือบอกให้รู้ตัว หมายความว่า เมื่อพบของตกไม่ว่าในที่ใด ถ้าเจ้าของอยู่ ต้องบอกเจ้าของให้รู้ ถ้าลับหลังเจ้าของต้องเก็บเอาไปมอบเจ้าหน้าที ถ้าในบริเวณโรงเรียน ต้องเก็บเอาไปมอบให้ครูใหญ่ ในถนนหลวงหรือสถานที่ของตน ต้องเอาไปมอบแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อประกาศหาเจ้าของต่อไป

(๓) ผู้ที่มีมือเหินเหตุร้าย หรืออันตรายจะมีแก่ผู้ใด ย่อมต้องรีบช่วย

หมายความว่า ไม่ว่าจะอยู่ในที่ใดกับผู้อื่น เมื่อเห็นเหตุร้ายจะมีขึ้นแก่เขา ต้องรีบบอกทันที เช่น รู้ว่าทางเป็นหลุมเป็นบ่อ หรือรู้ว่าสะพานชำรุด หรือมีสัตว์ร้ายอยู่ข้างหน้า หรือมีโจรผู้ร้ายคอยดักรุมหรือมีอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่ง ต้องรีบบอกให้เขารู้ทันที มิใช่ปล่อยให้เขาไปมีอันตรายแล้วพินิจว่าเล่นเห็นเป็นสนุกสนาน ไม่เป็นการสมควร

วจีจริยา

หมายความว่า แสดงความเป็นผู้มีใจดีให้ปรากฏด้วยการกล่าวทางวาจา

(๑) ผู้ที่ย่อมไม่เยาะเย้ยถากถางผู้กระทำผิดพลาด หมายความว่า เมื่อเห็นผู้ใดพลาดพลั้งด้วยเรื่องอย่างหนึ่งอย่างใด ย่อมไม่เยาะเย้ยให้เขาได้อาย เช่น เขาพลาดล้มไม่หัวเราะเยาะเป็นต้น

(๒) ผู้ที่ย่อมไม่ไร้วาจาอันเข้มแข็ง หมายความว่า เมื่อจะพูดกับใคร ไม่ว่าเขาผู้นั้นจะเป็นผู้น้อย หรือผู้ต่ำด้วยสถานใดสถานหนึ่ง หรือจะเป็นเสมอกันก็ตาม ไม่พูดจาหมิ่นด้วยประการต่าง ๆ ไม่ว่าในทางใดทั้งนั้น เช่น เขาสุภาพ ไม่พูดชมด้วยท่าทางอันเป็นอันธพาล เห็นเขาอยากจนไม่พูดชมเรื่องเงินทองเป็นต้น

มโนจริยา

หมายความว่า แสดงความเป็นผู้มีใจดีให้ปรากฏจากใจ

(๑) ผู้ที่ย่อมไม่มีใจอันโหดร้ายแก่ผู้ใด หมายความว่า ต้องแสดงความมีน้ำใจร่วมสุขร่วมทุกข์ให้ปรากฏ แสดงความเมตตาปรานีให้ปรากฏ ควรยกย่องก็ยกย่องตามควรแก่กาลเทศะ

(๒) **ผู้ดียอมเอาใจโอบอ้อมอารีแก่คนอื่น** หมายความว่า เมื่อผู้อื่น ตกทุกข์ได้ยากอย่างไร มีโอกาสช่วยเหลือก็ช่วยเหลือ แสดงความเห็นอกเห็นใจ ผู้อื่นและเพื่อนบ้านเรือนเคียงกัน ด้วยให้ปันบ้าง ด้วยช่วยเหลือในกิจธุระต่าง ๆ บ้าง ช่วยเหลือในยามเจ็บไข้บ้าง แม้ตามปรกติกิ่วมสุขร่วมทุกข์แสดงความปรารถนาดีอยู่เสมอ

(๓) **ผู้ดียอมเอาใจใส่คนกระหิ้วย** หมายความว่า เมื่อเห็นผู้ใด ผู้หนึ่งตกทุกข์ได้ยากด้วยอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ตกน้ำ ถูกไฟไหม้ ถูกโจรผู้ร้ายปล้น หรือได้รับอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็เข้าช่วยเหลือตามโอกาส ไม่ดูสายใจจิตใจค่า ช่วยเหลือตามกำลังความสามารถเท่าที่จะทำได้ นี่เป็นการควร

(๔) **ผู้ดียอมไม่เป็นผู้ข่มขืนคนเย็บที** หมายความว่า ในการแข่งขัน อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เล่นฟุตบอล เมื่อฝ่ายตนเองก็ไม่ควรจะเข้าเติมฝ่ายแพ้ ไม่ควรทำดังคำพังเพยว่า ได้ทีขึ้นหะไล ต้องทำตนให้น้ำใจเป็นนักกีฬา คือ รู้แพ้รู้ชนะถึงคราวแพ้ก็ยอมแพ้อย่างดี ถึงคราวชนะก็ชนะด้วยดี ไม่ทำร้ายคนที่ไม่มีทางต่อสู้ไม่ทำร้ายลับหลัง เมื่อเขาเสียทีอยู่แล้วก็ไม่ซ้ำเติม ดังคำว่า ไม่เหยียบคนที่ล้มแล้วดังนี้

(๕) **ผู้ดียอมไม่เป็นผู้เอาทวงจวง** หมายความว่า เมื่อมีใครมาทำให้ ไกรธหรือให้เจ็บรำคาญด้วยประการใดประการหนึ่งก็ตาม ก็ควรแต่เพียงว่า เจ็บแล้วจำ ก็พอแล้ว คือไม่ควรให้มีอย่างนั้นอีก ให้เป็นการเลิกแล้วกันเสียที ไม่ควร พุดพยานาทอาทจวงจวง คอยหาโอกาสแค้นกันอยู่ตลอดไป เช่น ผูกใจว่า เขาต่ำเรา เราต้องค่าเขาให้ได้ เขาดีเราเราต้องดีเขาให้ได้ อย่างนี้ไม่เป็นการ ควรเลย ต้องคิดว่า เขาต่ำเรา เราต้องหาทางไม่ให้เขาต่ำอีก หรือหลีกเลี่ยงไปเสีย ให้ไกล ถ้าหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็อย่าให้เขามาทำเราอีกก็แล้วกัน ดังนี้จึงเป็นการควร เพราะเรายอมไม่ระงับด้วยการจวงจวงแต่เรายอมจะระงับด้วยการไม่จวงจวง

ผนวก ๘

ผู้ที่ย่อมไม่เห็นแต่แก่ตัวอย่างเดียว

หมายความว่า ในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะ ต้องคำนึงถึงประโยชน์ตนประโยชน์ท่านเป็นสำคัญ จะเอาแต่ข้างตนเองอย่างเดียวไม่ได้ ต้องนึกถึงประโยชน์ส่วนรวมด้วย ถ้าเอาแต่ส่วนตัวคนอื่นเดือดร้อนไม่ควรแท้ แต่ในทางตรงกันข้าม เอาแต่ประโยชน์คนอื่น ส่วนตัวเองเดือดร้อน ก็ไม่ควรเหมือนกัน แต่ถ้ารับอาสาเข้าทำประโยชน์ของหมู่คณะ ก็ต้องถือเอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ประโยชน์ส่วนตัวต้องมาเป็นอันดับรอง อย่างนี้จึงเป็นการสมควรแท้

กายจวิทยา

หมายความว่า การแสดงความไม่เห็นแก่ตัวให้ปรากฏโดยการกระทำทางกาย

(๑) ผู้ที่ย่อมไม่หักหาความสบายก่อนผู้ใหญ่หรือผู้หญิง หมายความว่า ในการอยู่ร่วมกันในหมู่ในคณะ ท่านที่เป็นผู้ใหญ่กว่าก็มี ท่านที่เป็นผู้หญิงก็มี ผู้เฒ่าหรือผู้ชายต้องไม่หาความสบายก่อนผู้ใหญ่หรือผู้หญิง เช่น ในการรับประทาน ต้องช่วยให้ผู้ใหญ่และผู้หญิงได้รับประทานก่อนจึงรับประทานภายหลัง ตั้งนี้เป็นต้น ย่อมเป็นการควร

(๒) ผู้ที่ย่อมไม่เสือกสนแย่งชิงที่นั่งหรือที่ดูอันใด หมายความว่า ไม่คอยช่วงชิงหาโอกาสเพื่อตัวโดยกายเดียว ต้องแต่เสียดูถึงผู้อื่นบ้างตามควร เช่น ในการขึ้นรถไม่ควรแย่งกันขึ้น ในการนั่งในที่ซึ่งเขาจัด ไม่ควรแย่งที่นั่ง ในการคุมหรสพหรือดูอย่างอื่น ไม่ควรแย่งกันดู ควรให้ไปตามลำดับแถว หรือ

เป็นไปตามปรกติ แต่ไม่ควรยึดเอาไฉ่เอ๋ล่าช้า ทำให้ผู้อื่นต้องเสียเวลาโดยใช้เหตุ
ต้องทำให้เป็นไปตามควรแก่กาลเทศะ

(๓) **ผู้ดียอมไม่ที่ยวแย้งผู้หนึ่งมาจากผู้หนึ่งในเมื่อเขาสนทนากัน**
หมายความว่า เมื่อผู้หนึ่งกำลังสนทนาอยู่กับอีกผู้หนึ่ง ไม่ควรไปแย่งคู่สนทนา
เขา โดยที่ไปแย่งเอาเขามาคุยกับเรา หากมีความจำเป็นด้วยจริง ๆ ก็ควร
แจ้งให้เขาทราบก่อนและขอโอกาสเขา หากไม่มีความจำเป็นเช่นนั้นแล้ว ไม่ควร
ทำเป็นเด็ดขาด แม้ในการประกอบธุระอย่างอื่นก็เช่นเดียวกัน

(๔) **ผู้ดีเป็นผู้ใหญ่ จะไปมาถูกนัยยอมไว้ช่องให้ผู้小有โอกาสบ้าง**
หมายความว่า ในการนั่งในที่ชุมนุมตามปรกติเขาจัดที่นั่งที่เรียบร้อยแล้ว ในการยืนแถว
ผู้ใหญ่ต้องยืนหน้า ในการนั่ง ผู้ใหญ่ก็ต้องนั่งหน้าเหมือนกัน ในการนี้ทุกคนต้อง
ยืนหรือนั่งตามที่นั่งที่เหมาะสมแก่ตน ถ้าเป็นผู้ใหญ่ ไปยืนข้างหลังหรือนั่งข้างหลัง
หรือยืนปิดช่อง ก็ทำให้ผู้小有ไม่สามารถจะนั่งจะยืนหรือจะเดินไปได้ เป็นการ
ไม่สมควรแท้ เพราะฉะนั้นต้องนั่งยืนตามที่ที่เหมาะสมแก่ตนจึงเป็นการควร

(๕) **ผู้ดีในการเลี้ยงดู ย่อมแผ่เมตตา เชื้อเชิญแก่คนข้างเคียงก่อนตน**
หมายความว่า ในการเลี้ยงอาหารควรช่วยเหลือให้คนข้างเคียงตนได้อาหารก่อน
และในขณะที่กำลังรับประทานอยู่ก็ควรเสนอเพื่อช่วยเหลือเพิ่มเติมเมื่อเขา
บกพร่องบ้าง อย่างนี้จึงเป็นการควร ทั้งนี้ นอกจากจะเรียบในโต๊ะอาหารที่มีอยู่
อย่างเคร่งครัด เช่น เมื่อเขานำมาให้โดยเฉพาะก็หาควรที่จะหยิบไปให้คนอื่น
ก่อนไม่ และในที่นี้จำต้องช่วยแต่ตนเอง

(๖) **ผู้ดีในที่บริโภค ย่อมหยิบยกยื่นส่งถึงของแก่ผู้อื่นค่อ ๆ ไป**
ไม่มุ่งแต่กระทำกิจส่วนตน หมายความว่า ในขณะที่กำลังรับประทานอาหารร่วมกันอยู่
ถ้าเป็นวงใหญ่ อาหารย่อมอยู่ห่างจากอีกฝ่ายหนึ่ง ในการนี้ผู้ซึ่งอยู่ใกล้ต้องยื่น
ส่งอาหารให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งซึ่งยังไม่ได้ ถ้าเป็นของที่ต้องเฉลี่ยกันก็ต้องส่ง

ต่อ ๆ กันไปจนทั่วถึง ไม่ควรมุ่งแต่เฉพาะตนทำเสียต้องคอยช่วยเหลือกันตามโอกาสอย่างนี้จึงเป็นการควร

(๗) ผู้ที่ย่อมไม่รวบรวมนานตะกลามดีกวาดด้วยเอวของที่เขาตั้งไว้ เป็นกลาง จนเกินส่วนที่ตนจะได้ หมายความว่า ในการเลี้ยงร่วมโต๊ะนั้น ย่อมมีอาหารที่เขาจัดไว้เป็นส่วนกลาง ซึ่งควรจะพอกแก่จำนวนคนในวงนั้น ในการนี้ ผู้ที่มีโอกาสได้แบ่งก่อนก็ไม่ควรแบ่งเอาเสียมากจนเกินไป จนทำให้ผู้ได้โอกาสแบ่งภายหลังไม่ได้ตามควร หรืออาจไม่ได้เลย หรือแม้ในการนั่งในที่รับแขกตามปกติ เขามักตั้งพานหมากพลุนหรีไว้ ซึ่งตามปกติก็พอกแก่จำนวนคนในชุมนุมนั้น ในการนี้ก็ต้องไม่ฉวยเอาเสียมากมายจนเกินส่วนที่ตนควรจะได้ เช่น ล้วงเอามาตั้งกำมือหรือหลายมวน เป็นต้น อย่างนี้ไม่เป็นการควร ต้องหยิบเอาแต่เล็กน้อยพอเป็นกิจริยาจึงเป็นการควรแท้

(๘) ผู้ที่ย่อมไม่แสดงควมไม่เพียงพอสั่งของที่เขาหยิบยกให้ หมายความว่า ในยามปกติก็ตาม ในคราวร่วมรับประทานอาหารก็ตาม เมื่อมีผู้ให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งแก่เรา เราต้องรู้จักเพียงพอ หรือรู้จักเกรงอกเกรงใจเขาบ้างมิใช่ว่าเขาให้แล้วก็เอาเสียหมดเท่าไรไม่รู้จักพอ เช่นนี้ก็เกินไป อาจทำให้ผู้ได้พบเห็นเสื่อมความนิยมได้ เพราะฉะนั้นจำต้องรู้ความพอเหมาะพอควร คือต้องรู้จักเพียงพอบ้าง ถ้าเป็นของรับประทานก็เอาแต่พอทานั้น ไม่ควรรับเอาจนเหลือซึ่งจะต้องทิ้งเสีย ต้องรู้ความพอเหมาะพอควรอย่างนี้จึงเป็นการควร

(๙) ผู้ที่ย่อมไม่นั่งนอนใจให้เขาออกทวิทย์แทนส่วนตัวเสมอไป เช่น ในการเลี้ยงดูหรือใช้ถนัดคนตามบ้าน หมายความว่า ในการเดินทางร่วมกันไป เมื่อมีผู้ได้จัดค่าเดินทางให้ จัดค่าอาหารให้ก็ไม่ควรนั่งนอนใจให้เขาต้องออกไปฝ่ายเดียว ทางที่ดีที่สุดนั้นควรเฉลี่ยตามส่วนเท่า ๆ กัน เป็นเหมาะแท้ แต่ถ้าเขาไม่ยอมให้เฉลี่ยก็ต้องหาโอกาสตอบแทนเขาน้ำงตามควร ไม่ใช่ทำเฉยเมยเอาเขาข้างเดียว ต้องแสดงมิตรจิตมิตรใจตามควรแก่โอกาส

(๑๐) ผู้ที่ย่อมไม่อิมที่จะส่งของซึ่งคนอื่นได้ส่งเคราะห์ให้คนอื่น หมายความว่า เมื่ออิมของเขามาใช้ควรรีบส่งคืนเขาทันทีเมื่อเสร็จธุระแล้ว นอกจากนั้นแล้ว ยังต้องรักษาให้คงสภาพอยู่เช่นเดิม ถ้าขาดจำนวนหรือเสื่อมเสีย ด้วยประการใด ต้องจัดการให้คงสภาพตามเดิม ไม่ใช่ทำลืม ถ้าไม่ส่งคืนย่อม เป็นการเสียแท้ หรือไม่ส่งจนเขาต้องทวงคืนก็ไม่ควร ต่อไปจะอิมเขาไม่ได้อีก หรือไม่กล้าไปอิมเขาเป็นการคิดทางตนเอง ในทางตรงกันข้ามถ้าเขาอิมเรา ไม่ส่งคืน เมื่อมาอิมอีก เราก็ไม่ให้อีกเหมือนกัน เพราะฉะนั้นเมื่ออิมของต้อง รักษาให้คงสภาพและต้องส่งคืนทันทีเมื่อเสร็จธุระแล้ว หรือตามสัญญาที่ให้ไว้ ดังนี้จึงเป็นการสมควร

(๑๑) ผู้ที่เมื่อได้รับสิ่งของหรืออวัยวะ ซึ่งเขาได้กระทำแก่คนยอม ต้องตอบแทนเขา หมายความว่า เมื่อได้รับอุปการะจากผู้ใดที่ไม่ลืมบุญคุณของท่านผู้นั้น และหาโอกาสตอบแทนบุญคุณท่านตามกำลังความสามารถ ของตนเช่นพ่อแม่เลี้ยงเรามา ต้องเลี้ยงท่านตอบ ครูอาจารย์สอนวิชาความรู้ เรามา ต้องสนองคุณท่าน เพื่อนบ้าน หรือเพื่อนฝูงสงเคราะห์เรา เราต้อง สงเคราะห์ตอบ เป็นต้น ดังนี้ จึงเป็นการสมควร

วจีจริยา

หมายความว่า การแสดงความไม่เห็นแก่ตัวให้ปรากฏทางวาจา

(๑) ผู้ที่ย่อมไม่ขอลแยกผู้หนึ่งมาจากผู้ใด เพื่อจะหาไปพูดจาความ ลับกัน หมายความว่า ในขณะที่เขากำลังร่วมชุมนุมกันอยู่ เราไม่ควรจะแยก ผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งอยู่ในชุมนุมนั้นออกไปจากหมู่ เพื่อจะไปพูดความลับอย่างใด อย่างหนึ่งเสียเป็นอันขาด หากมีความจำเป็นรีบด่วน ก็ควรจะแสดงอาการ อย่างใดอย่างหนึ่งให้ผู้นั้นเข้าใจเอง และปลีกตัวออกไปเอง แล้วเราก็หาโอกาสพูด

ย่อมแสดงถึงน้ำใจผู้ให้เท่านั้นว่ามีน้ำใจเพียงใด บางทีของอาจน้อย แต่น้ำใจมาก ก็ย่อมเป็นที่ชื่นใจของคนผู้รับได้เหมือนกันดังนี้

(๗) **ผู้ที่ย่อมไม่ใช้วาจาอันโอ้อวดคนและลบหลู่ผู้อื่น** หมายความว่า การพูดโอ้อวดย่อมทำให้ผู้ฟังหมดความเมตตาปราณี และยังเป็นการลบหลู่คนอื่นด้วยแล้ว ยิ่งไม่สมควรอย่างแท้จริง เช่นพูดว่าตนดีอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นการยกตนอวดตน ถ้าพูดว่าตนดีกว่าคนนั้นคนนี้ นี่เป็นการลบหลู่คนอื่น ถ้าพูดทั้งโอ้อวดตนและลบหลู่คนอื่นย่อมเป็นการไม่สมควรแท้ที่ต้องถ่อมตนและยกย่องคนอื่นจะดีกว่า

มโนจริยา

หมายความว่า การแสดงความไม่เห็นแก่ตัวด้วยใจเดียวให้ปรากฏในทางใจ

(๑) **ผู้ที่ย่อมไม่มีใจมักได้เกี่ยวข้องกับเขาว่าไป** หมายความว่า เมื่อเห็นของเขาก้าวไสวสวย ๆ งาม ๆ น่าดูน่าชมก็ถืออยากได้ เมื่อหาเองไม่ได้ ความมักได้เข้าครอบงำก็ขอเขา ต้องการเมื่อไรขอเมื่อนั้น ขอเขาว่าไป ตามปรกคิมิคำเตือนว่า ผู้ที่ย่อมไม่เป็นที่ชอบใจของผู้กรอ ผู้ถูกรอเมื่อไม่ให้ยอมไม่เป็นที่ชอบใจของผู้ขอ ควรหลีกเลี่ยงจากคำเตือนนี้อย่าให้มีขึ้นได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ไม่ควรขอของของใคร ๆ ทั้งสิ้นหากจำเป็นต้องขอก็ขอแต่พอเหมาะพอควร และควรขอแต่เฉพาะบุคคลที่เขายอมให้ขอเท่านั้น แม้ในบุคคลเช่นนั้น ก็ต้องขอสิ่งที่ดีควรขอเท่านั้น อย่างนี้จึงเป็นการควร

(๒) **ผู้ที่ย่อมไม่คั่งใจปรารถนาของรักเพื่อน** หมายความว่า ของ ๆ เพื่อนไม่ว่าจะเป็นคนเป็นสัตว์หรือเป็นข้าวของใด ๆ ก็ดีซึ่งเพื่อนรักมาก เราไม่ควรจะมีจิตปรารถนาอยากได้ของเขาเพราะควรเห็นใจว่าเขารักเขาก็ต้องหวงหากไปคิดปรารถนาเข้าแล้วอาจกระทำผิดลงไปอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้

(๓) **ผู้ที่ยอมไม่พึงใจการหยิบยืมข้าวของทองเงินซึ่งกันและกัน**

หมายความว่า ตามปกติเมื่อมีความจำเป็นก็ต้องหยิบยืมกันบ้าง แต่ไม่ควรพอใจในการทำเช่นนั้นตลอดไป เพราะการทำเช่นนั้น อาจเป็นเหตุให้แตกสามัคคีหรือผิดใจกันได้ ยิ่งเป็นเงินเป็นทองด้วยแล้ว ไม่เป็นการบังควรแท้ การหยิบยืมเพื่อการลงทุนค้าขายยังพอทำเนา แต่ก็ต้องทำเป็นครั้งเป็นคราว และควรส่งคืนตามกำหนด แต่การหยิบยืมเขามากินมาใช้ไม่เป็นการบังควรเลยเป็นอันขาด ดังนั้น จึงไม่ควรพอใจก่อหนี้สินเสียเลยจะดีกว่า

(๔) **ผู้ที่ยอมไม่หวังแต่จะพึ่งอาศัยผู้อื่น** หมายความว่า ตามปกติ

เมื่อคนเราอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นพวก ต่างก็ต้องพึ่งพาอาศัยกัน แต่เราจะหวังแต่จะพึ่งพาอาศัยเขาฝ่ายเดียวย่อมไม่เป็นการสมควร ต้องพยายามอาศัยตนเองให้ได้ทุกอย่าง ควรให้ทุกสิ่งทุกอย่างสำเร็จด้วยลำแข้งของตัวเอง โดยที่สุดแม้พ่อแม่ ซึ่งเป็นที่พึ่งพาอาศัยของเรานั้น ท่านก็ยังมิวันถึงเวลาแก่เฒ่า และในกาลนั้นเราก็ต้องให้ท่านได้อาศัยบ้าง ไม่ควรตั้งหน้าตั้งตาอาศัยท่านโดยส่วนเดียว ดังนี้จึงเป็นการควร

(๕) **ผู้ที่ยอมไม่เป็นผู้ที่ยองงอนทอดทิ้งการงานคนให้ผู้อื่น** หมายความว่า

ว่า การงานอันใดซึ่งเป็นหน้าที่ของตนจะมากก็ตามน้อยก็ตาม ต้องทำให้เสร็จตามกำหนด ไม่ควรบิดความรับผิดชอบให้คนอื่น แม้การประกอบการทำงานร่วมกัน ก็มีบังควรเกี่ยงงอนกัน ต้องช่วยกันจัดช่วยกันทำจนสุดกำลังความสามารถด้วยกัน ดังนี้จึงควร

(๖) **ผู้ที่ยอมรู้จักผู้อื่นที่ได้ทำด้วยแก่ตน** หมายความว่า เมื่อได้รับ

อุปการะจากใครแม้เพียงเล็กน้อย ก็ไม่ควรลืมบุญคุณเขา ควรบูชาเขาด้วยกายวาจาใจ เมื่อยังไม่มีโอกาสจะทดแทนก็ทำในใจไว้ เมื่อมีโอกาสเมื่อใด จงรีบตอบสนองทันที นี่จึงเป็นการควร

(๗) **ผู้ที่ย่อมไม่มีใจวิหยา** หมายความว่า เมื่อเห็นใครได้สติก็พึงพลอยยินดีกับเขา ไม่ต้องหน้าซึ้งตาคิดวิหยาตีดรอนเขา คนที่เฝ้าวิชาเขานั้น ถ้าเป็นใหญ่กว่าเขา ก็เท่ากับลดตัวลงมาต่ำกว่าเขา ถ้าเป็นผู้น้อยกว่าเขาก็เท่ากับยกตนขึ้นเหนือลม ไม่เป็นการดีเลย ควรพลอยยินดีกับเขาเมื่อเขาได้สติจึงเป็นการ

ผนวก ๕

ผู้ที่ย่อมรักษาความสุจริตชื่อตรง

หมายความว่า ความสุจริตชื่อตรงนี้เป็นภาวะกันได้เป็นอย่างดี บุคคล
ควรเอาหลักธรรมข้อนี้เป็นหลักใจของตนดำรงตนอยู่ในความสุจริตชื่อตรงเสมอ

กายจริยา

หมายความว่า การแสดงความสุจริตชื่อตรงให้ปรากฏโดยการกระทำ
ทางกาย

(๑) ผู้ที่ย่อมไม่ละอาบระถัง เข้าห้องเรือนแขกก่อนเจ้าของบ้านเขา
เชิฐ หมายความว่า เมื่อไปถึงบ้านใดบ้านหนึ่ง ก่อนที่จะเข้าบ้านเขา ต้องบอก
ให้เขารู้ และได้รับอนุญาตจากเขาก่อน โดยที่เขาออกมาเชื้อเชิฐ ถ้าเขายัง
ไม่เชิฐไม่ควรเข้าเป็นเด็ดขาด ถ้าเข้าทำ ความเสียหายอาจเกิดขึ้นได้ เพราะ
เหตุนี้เมื่อจะเข้าบ้านใคร จึงควรขอให้เจ้าของบ้านเชิฐเสียก่อน อย่างนี้จึงเป็น
การควร

(๒) ผู้ที่ย่อมไม่สอดส่ายสายโดยเพ่งถึงเข้าไปตามห้องเรือนแขก
หมายความว่า เมื่ออยู่ในบ้านเรือนของใคร ไม่สอดส่ายสายตาเที่ยวดูโน่นดูนี่
เป็นทำนองตื่นแค้นหรือเป็นทำนองดูหมิ่น หรือเป็นทำนองดูว่าเมื่อไรอยู่ที่ไหน
ในลักษณะผู้สอดส่ายอยากรู้ อยากเห็น ดังนี้ไม่เป็นการควร ต้องระมัดระวัง
คำพูด คำรวมอยู่เป็นปกติ ไม่ตื่น ไม่สอดส่าย จึงเป็นการควร

(๓) ผู้ที่ย่อมไม่เที่ยวฉวยโน่นหยิบนี่ของผู้อื่นดูจนเกลือกินรวกกับว่า
จะค้นหาสิ่งใด หมายความว่า เมื่ออยู่ในบ้านเรือนผู้อื่น ไม่เที่ยวซอกแซกค้น
สิ่งของต่าง ๆ ให้กระจุกกระจายไปตามต้องการ ซึ่งอาจทำให้เป็นที่ระแวงของ

คนทั้งหลาย เพราะทำที่เหมือนหนึ่งเมืองต้องห้ามอยู่ในบ้านนั้นหรือจะซ่อนเร้นอะไรไว้ในบ้านนั้น เพราะฉะนั้นต้องระมัดระวังคนจะหยิบจับดูสิ่งใดก็ให้อยู่ในลักษณะที่สุภาพเรียบร้อยควรแก่กาลเทศะ

(๔) ผู้ที่ย่อมไม่เที่ยวขอหรือหยิบฉวยดูจดหมายของผู้อื่นที่เจ้าของไม่ประสงค์จะให้ดู หมายความว่า ไม่ควรเปิดดูจดหมายของผู้อื่น ไม่ว่าในกรณีใด ๆ ทั้งสิ้น เว้นแต่เขามอบให้เป็นหน้าที่ขยายความกว้างออกไปเรื่องส่วนตัวของคนอื่นไม่ว่าเรื่องใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ควรสอดรู้สอดเห็นเป็นอันขาดเพราะเป็นเรื่องเฉพาะตัวของเขา

(๕) ผู้ที่ย่อมไม่เที่ยวขอหรือดูสมุดพก หรือสมุดจดรายงานบัญชีของผู้อื่น ซึ่งตนไม่มีธุระเกี่ยวข้องเป็นหน้าที่ หมายความว่า สมุดพกนั้นตามปกติเขาจดเรื่องต่าง ๆ เป็นส่วนตัว หรือเป็นส่วนที่เจ้าของจะต้องกำหนดจดจำไว้เป็นพิเศษ หรือสมุดจดรายการบัญชีสิ่งต่าง ๆ ทั้งรับทั้งจ่ายอันเป็นส่วนตัวของเขา ไม่ควรขอเขาดู หรือไม่ควรไปเที่ยวหยิบดูเฉย ๆ ต้องยับยั้งชั่งใจอย่าเผอเรอไปทำเข้า จะเป็นการเสื่อมรศายอย่างยิ่ง

(๖) ผู้ที่ย่อมไม่เที่ยวนั่งที่โต๊ะเขียนหนังสือของผู้อื่น หมายความว่า โต๊ะเขียนหนังสือนั้นก็เข้าลักษณะเฉพาะตัวเหมือนกัน เพราะเจ้าของโต๊ะอาจทำหรือเก็บงำสิ่งใดไว้เพื่อประโยชน์ของคนโดยเฉพาะ หรือมีเรื่องเกี่ยวกับตนโดยเฉพาะจึงไม่ควรเที่ยวนั่ง ณ ที่นั้น

(๗) ผู้ที่ย่อมไม่เที่ยวเปิดดูหนังสือตามโต๊ะเขียนหนังสือของผู้อื่น หมายความว่า หนังสือซึ่งวางอยู่บนโต๊ะของเขานั้น ภายในหนังสือนั้น อาจมีอะไรซึ่งเจ้าของเขาต้องการสอดไว้เฉพาะตัว หรือมีเรื่องเฉพาะตัวอยู่ในนั้นจึงไม่ควรเที่ยวเปิดดู การทำเช่นนั้นเมื่อไม่มีอะไรเกิดขึ้นก็ดีไป ถ้ามีอะไรเกิดขึ้นแล้ว ก็อาจถูกระแวงสงสัย เพราะฉะนั้นจึงไม่เป็นการควรเลยที่จะทำ

(๔) **ผู้ที่ย่อมไม่แทรกเข้าห่มผู้อื่น** ซึ่งเขาไม่ได้เชื่อเชิญ หมายความว่า ตามปรกติบุคคลเราย่อมมีความคุ้นเคยกันเป็นหมู่เป็นพวก และมักจะเป็นไปในบุคคลผู้มีอัธยาศัยใจคอตรงกัน เสมอใจกันกลายเป็นหลายหมู่หลายพวกขึ้น แต่ไม่ใช่เป็นลักษณะแตกหมู่แตกพวก เมื่อคนทั้งหลายกำลังรวมกลุ่มอยู่เช่นนั้น เราไม่ควรเข้าแทรกแซงเลยเป็นอันขาด เว้นไว้แต่เขาเชื่อเชิญ แม้เขาเชื่อเชิญก็ต้องใคร่ควรดูโดยรอบด้วยเหตุผล จะควรเพียงใด พึงระวังรักษากิริยาให้สุภาพเรียบร้อย ตามควรแก่กาลเทศะ

(๕) **ผู้ที่ย่อมไม่ถอยแอบฟังคนพูด** หมายความว่า ในขณะที่เขากำลังพูดกันอยู่ ไม่ว่าเขาจะอยู่ในที่ใด ๆ ในห้องก็ดี ในที่แจ้งก็ดี ไม่ควรแอบฟังความที่เขาพูดกัน รวมความว่า เรื่องของคนอื่นแล้วไม่สมควรสอดรู้สอดเห็นเลย

(๑๐) **ผู้ที่ย่อมไม่เขยิบดูการขึ้น** หมายความว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นความลับ หรือเป็นส่วนตัวเฉพาะของเขา เราไม่ควรดูเรื่องเช่นนั้นเลยเป็นเด็ดขาด

(๑๑) **ถ้าเห็นเขาจะพูดความลับกัน ผู้ที่ย่อมต้องหลบตาหรือดีตัว** หมายความว่า อันความลับของใคร ๆ นั้นไม่ควรแสดงอาการสอดแทรกอยากรู้ อยากเห็น เกี่ยวกับความลับของผู้อื่น การปลีกตัวเพื่อเปิดโอกาสให้เขาพูดความลับกันได้โดยไม่ต้องระแวงใครย่อมเป็นมรรยาทอันดีอย่างหนึ่ง การเที่ยวสอดรู้สอดเห็นนั้น ถ้าหากความลับนั้นไปเปิดเผยขึ้น เขาก็โทษเราหรือระแวงสงสัยว่าเราจะเป็นผู้เปิดเผย ถ้าหากเป็นความลับที่ถึงคอขาดบาดตาย เมื่อเขารู้ว่าเรารู้ เขาก็อาจฆ่าเราก่อน เพื่อปิดความลับของเขาให้ได้

(๑๒) **ถ้าจะเข้าห้อมหรือสนผู้ใด ผู้ที่ย่อมต้องตะปะดูหรือกล้าวางจอให้เขารู้ตัวก่อน** หมายความว่า เมื่อจะเข้าในที่ใด ต้องแสดงตัวให้เขารู้ก่อน เมื่อ

จะเข้าห้องใดต้องกระแอมไอหรือเคาะประตู หรือให้สัญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง
ให้คนภายในรู้ก่อน ไม่ควรพรอดพราดเข้าไป ซึ่งเป็นการเสียมารยาท

วจีจริยา

หมายความว่า การแสดงความสุจริตซื่อตรงให้ปรากฏทางวาจา

(๑) ผู้ที่ย่อมไม่สอพลอเทร่ไถ่ถามธุระส่วนตัวหรือการในบ้านของเขา
ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับตน หมายความว่า อันธุระส่วนตัวของเขาหรือการในบ้าน
ของเขา เราไม่ควรซอกแซกถาม ตามปรกติเราถามกันแต่เพียงถึงทุกข์ถึงสุข
ของกันและกันเท่านั้น เว้นไว้แต่เรามีหน้าที่ เช่น เป็นผู้ใหญ่หรือเป็นเพื่อนสนิท
ของเขา เพื่อรู้ความเป็นไปของเขา หากมีโอกาสจะช่วยเหลือได้อย่างใดบ้าง
หรือเพื่อคลายความห่วงใยในเขา แม้เช่นนั้น ก็ต้องระมัดระวังให้เป็นการเฉพาะ
จริง ๆ และให้รู้ใจกันจริง ๆ เท่านั้น นอกนั้นไม่ควรเลย

(๒) ผู้ที่ย่อมไม่เที่ยวถามเขาว่านั่นเขียนหนังสืออะไร หมายความว่า
เมื่อเห็นเขากำลังเขียนหนังสืออยู่ ซึ่งมีใช้หนังสือเปิดเผยในกระดานดำ เป็น
หนังสือทำนองจดหมายก็ไม่ควรถามเขา

(๓) ผู้ที่ย่อมไม่ถามถึงผลประโยชน์ที่หากได้เมื่อคนไม่ได้มีหน้าที่
เกี่ยวข้อง หมายความว่า ไม่ควรถามรายได้ของเขา เช่น ไม่ถามถึงเงินเดือน
เป็นต้น นอกจากเป็นผู้มีหน้าที่ต้องการช่วยเหลือ หรือเป็นผู้ที่สนิทสนมคุ้นเคยกัน
ก็ควรถามได้ แต่ต้องให้เป็นการเฉพาะ

(๔) ผู้ที่ย่อมไม่อาทราในบ้านของผู้ใดมาแสดงในที่แจ้ง หมายความว่า
ว่า เรื่องภายในครอบครัวของเขา ซึ่งเรารู้มา แม้ถึงจำเป็นอย่างไร เช่น เขา
ทำให้เราโกรธ เราก็ไม่ควรนำเอาเรื่องเช่นนั้นของเขามาพูดในที่แจ้ง คือที่

ชุมนุมชนโดยที่ สุดแม้เรื่องภายในครอบครัวของเรายังงกกัน ไม่ควรนำมา
เปิดเผยในที่แจ้งเป็นอันขาด

(๕) ผู้ที่ย่อมไม่กับหาความลับของผู้อื่น มนที่ ยั่วพูดกับผู้อื่น หมายความว่า สิ่งที่เรียกว่าความลับนั้นได้แก่สิ่งที่เขารู้เฉพาะในวงของเขาหรือเฉพาะ
ตัวเขา ความลับแบ่งออกได้เป็นอย่าง ๆ คือ ความลับเฉพาะตัว รู้ได้คนเดียว
บุคคลที่ ๒ รู้ไม่ได้ ความลับเฉพาะสองคน บุคคลที่สามรู้ไม่ได้ ความลับใน
ครอบครัว คนนอกครอบครัวรู้ไม่ได้ ความลับของหมู่คณะ บุคคลนอกหมู่คณะ
รู้ไม่ได้ ความลับของประเทศชาติบุคคลต่างประเทศต่างชาติรู้ไม่ได้ เมื่อเรารู้
ความลับของใคร ๆ เราก็ไม่ควรพูด ควรถือคำโบราณว่า รู้แล้วพูดไปสอง
ไพเบี้ยรู้แล้วนั่งเสียบคำสิงทอง ดังนี้

(๖) ผู้ที่ย่อมไม่กล่าวถึงกรรมชั่วร้าย อันเป็นความลับเฉพาะบุคคล
ในที่แจ้ง หมายความว่า อันกรรมชื่อบุคคลเวลานั้น ย่อมมีทั้งดีทั้งชั่วปะปนกันอยู่
ในบุคคลคนเดียวกันก็มีทั้งสองอย่าง เราดูบุคคลเราก็ควรดูทั้งสองอย่าง แต่สิ่งที่เรา
ควรถือเอาก็คือความดีของเขา เราไม่ควรจำเอาความชั่วของเขาไว้ หากเรา
จะจำได้บ้างเราก็ไม่ควรพูดในที่ใด ๆ แก่ใคร ๆ เลย ถ้าขึ้นพูดไปก็เหมือนแสดงถึง
จิตใจอันชั่วร้ายของเราเอง ดังนั้นจึงไม่ควรพูด

(๗) ผู้ที่ย่อมไม่พูดลับปดลับกลอกกลอนตะบอง หมายความว่า
เมื่อพูดคำใดแล้วต้องยืนยันคำนั้น แม้ว่าคำนั้นจะให้โทษแก่เรา เราก็ต้องยอม การพูด
กลับปดลับมา ย่อมไม่ได้รับความนับถือจากใคร ๆ เลย ดังนั้นจึงไม่ควรพูด

(๘) ผู้ที่ย่อมไม่ใช้คำสบถคิดปด หมายความว่า ในขณะที่พูดนั้น
เขาจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ตามเถิด ขอแค่ให้พูดให้เขาเข้าใจกันแล้วกัน ในเวลาเช่นนั้น
ไม่ควรใช้คำสบถอย่างใดอย่างหนึ่งเลย โดยที่ สุดแม้พูดว่า ถ้าไม่เชื่อให้ไปตาม
ถนนนั้นคนนี้ก็สมควร ต้องพยายามระมัดระวังให้มากที่สุด หรือแม้ที่สุด เมื่อถาม

อะไรใคร เขาตอบแล้วฟังเข้าใจแล้วก็ควรพอใจแล้ว ไม่ควรไปย้ำคำเขาอีกว่า
จริงหรือแหมหรืออีก เพราะคำเช่นนั้น เป็นการแสดงว่าไม่เชื่อเขา ถ้าหากไม่เชื่อ
ก็ควรอยู่นิ่งในใจของเรา

(๕) **ผู้ที่ย่อมไม่ใช่อ้อยคำมุสา** หมายความว่า ไม่ควรพูดคำเท็จเลย
ถ้าจำเป็นต้องพูดก็ฟังนิ่งเสียหรือหลีกเลี่ยงเสีย พูดคำใดคำนั้นเป็นคำจริง คือ
พูดตามเห็นตามรู้ ความจริงพูดเท็จนี้ยากกว่าพูดจริง เพราะต้องคิดสร้างเรื่อง
เอาใหม่ทั้งหมด ส่วนคำจริงนั้นพูดง่าย คือเห็นอย่างไรรู้อย่างไรก็พูดไปอย่างนั้น
ดังนั้นจึงควรพูดแต่คำจริง เพราะคำจริงเป็นคำที่ไม่ตาย

มโนจริย

หมายความว่า การแสดงความจริงใจตรงให้ปรากฏด้วยความคิด

(๑) **ผู้ที่ย่อมไม่เป็นคนค่อหน้าอย่างหนึ่งอับหลังอย่างหนึ่ง** หมายความว่า ต่อหน้าอย่างใด ดับหลังต้องอย่างนั้น ไม่ควรทำอย่างคนโบราณว่า
ต่อหน้าจะพลับ ดับหลังตะโกหรือหน้าไว้หลังหลอก ต้องทำตรงไปตรงมาทั้ง
ต่อหน้าและอับหลัง จึงสมควรแท้

(๒) **ผู้ที่ย่อมเป็นผู้รักษาความไว้วางใจของผู้อื่น** หมายความว่า เมื่อ
ได้รับความไว้วางใจแล้ว ควรรักษาความไว้วางใจนั้นไว้ให้เขาไว้วางใจได้อย่าง
แท้จริง มิใช่ว่าเขาไว้วางใจแล้วก็ยุบปิดนัยเรื่องอันปกปิดครั้งนี้ใช้ไม่ได้ ต้องรักษา
ความไว้วางใจที่เขาได้ให้แก่ตนจึงจะสมควร

(๓) **ผู้ที่ย่อมไม่แสวงหาประโยชน์ในทางผิดธรรม** หมายความว่า
เรื่องประโยชน์นี้ใคร ๆ ก็ต้องการ แต่การแสวงหาประโยชน์ต้องแสวงหาโดย
ความเป็นธรรม ถ้าแสวงหาผิดธรรมแล้ว ประโยชน์ที่ได้เพราะความผิดธรรม
นั้น ย่อมจะเมาศน ทำตนให้เดือดร้อน เพราะมีประโยชน์เช่นนั้น เช่น คนที่รวบรวม

เพราะโกธธาฉือเขา ในที่สุดจะต้องได้รับความเดือดร้อน เพราะฉะนั้นจึงไม่ควร
ทำเลย

(๔) ผู้ที่ย่อมเป็นผู้ซึ่งอยู่ในความเที่ยงตรง หมายความว่า ความเที่ยง
ตรงนี้ ย่อมบันดาลให้ตนเป็นที่เคารพนับถือของคนทั้งหลาย ไม่ว่าจะอยู่ในภาวะ
อย่างไร ถ้ามีความเที่ยงตรงแล้วย่อมได้รับความเคารพนับถือทั่วไป ควรพยายาม
วางตนอยู่ในลักษณะนี้

อธิบายคำว่าเที่ยงตรง คือความยุติธรรมถือหลักธรรมเป็นใหญ่ เช่น
เมื่อมีเรื่องเกิดขึ้นในระหว่างคน ๒ คน เราจะเป็นผู้ตัดสินก็ต้องตัดสินโดยปราศจาก
อคติ ๔ ประการ ได้แก่ ความลำเอียงเพราะรัก เพราะโกรธ เพราะกลัว และ
เพราะหลง ผู้มีใจเป็นกลางไม่เข้ากับคนผิดจึงได้ชื่อว่าเป็นคนเที่ยงตรง

ผนวก ๑๐

ผู้ด้อยโอกาสไม่ประพฤตินิสัย

หมายความว่า ความชั่วคือความเสียหายสภปรการลามก คนที่ทำอย่างนั้น เรียกว่าประพฤตินิสัย ผู้ที่ไม่ควรประพฤตินั้น ความจริงก็ประพฤตินิไม่ได้ อยู่เอง จึงชื่อว่าผู้ดี ถ้าประพฤตินิสัยเข้า ความเป็นผู้ดีก็หมดไป เพราะฉะนั้น ผู้ดีจึงไม่ประพฤตินิสัย

กายจวิทยา

หมายถึงความประพฤติทางกาย คือ เว้นความชั่วทางกาย

(๑) ผู้ด้อยโอกาสไม่ป็นพาลเกี่ยวลกะกระแหรณและกระทำร้ายคน หมายความว่า ผู้ด้อยโอกาสไม่ทำตนให้เป็นพาลแหรณอะไร ๆ เช่นว่าตัวใครว่าข่มเหงผู้อื่นน้อยกว่า มึงมีกว่าแหรณคนจน มีอำนาจกว่าแหรณผู้มีอำนาจน้อยกว่า แม้คนเสมอกันก็ไม่ควรเป็นพาล ต้องแสดงคนให้เห็นว่าไม่มีเมตตากรุณาต่อคนทั้งหลายทั่วไป จึงเป็นการสมควร

(๒) ผู้ด้อยโอกาสไม่ข่มเหงผู้อื่นกว่า เช่น เด็กหรือผู้หญิง หมายความว่า เมื่อเห็นผู้ไม่ได้ก็ไม่ควรข่มเหงเขาจะว่าใครต้องว่าต่อหน้า จะสู้รบตบมือกับใครก็ต้องให้อีกาสเขาต่อสู้ มิใช่เห็นเขาย่อหย่อนกว่าค้อยกว่าแล้ว ก็ทำเขาทำเขาเช่นนี้ ไม่เป็นการสมควรเลย กลายเป็นคนข่มเหงเด็ก ข่มเหงผู้หญิง ควรละเว้น เมื่อเห็นผู้อื่นกว่าหรือผู้หญิงควรให้ความกรุณาปรานีตามควร จึงเป็นการดี

(๓) ผู้ด้อยโอกาสไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เจ็บช้ำเพื่อตนสนุกขี้หนายของตน หมายความว่า ไม่ถือเอาความเดือดร้อนของผู้อื่นเป็นความสนุกสนานของตน เช่น เด็กจับจิ้งหรีดมากัดกินเล่นเห็นเป็นสนุกสนาน หรือคนผู้ใหญ่ก็ปลาด

ชนไก่ หรือหยกคนอื่นอื่น เขาถือควรือนเป็นสนุกสนานหรือจับคนมาทรมานเล่น หรือจับมาโกนหัวปล่อยตัวไป เห็นเป็นสนุกสนานเป็นต้น ไม่ดีเลย ไม่ควรทำเท่า

(๔) ผู้ดีย่อมไม่หยาบประ โยชนด้วยอาการที่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน หมายความว่า สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองแต่คนอื่นต้องเดือดร้อน ไม่ควรทำเป็นเด็ดขาด

(๕) ผู้ดีย่อมไม่เสพธูรจนถึงเมฆละคิด หมายความว่า อันว่าสุรา เมรัยนั้น เป็นของเสพย์คิดให้โทษ ทำผู้เสพให้มึนเมา แต่สุรานั้นบางครั้งก็ใช้เป็นยาได้บ้าง เมื่อมีความจำเป็นจะต้องดื่มบ้าง เช่น ในคราวถูกงูกัด หรือในคราวที่หญิงคลอดบุตร เป็นต้น ก็พึงดื่มกินได้บ้าง หรือเพื่อประโยชน์อย่างอื่น ก็ดื่มกินได้บ้าง แต่ไม่ควรให้ถึงมึนเมา และไม่ควรดื่มเป็นอาจีนจนติด ในทางที่ถูกนั้น ควรงดเว้นเสียจะดีกว่าเพราะมีแต่โทษโดยส่วนเดียวเท่านั้น

(๖) ผู้ดีย่อมไม่มัวสุมกับสิ่งอันเลวทราม เช่น กัญชา ยาพิษ หมายความว่า อันของยาเสพย์คิดให้โทษทุกชนิด ย่อมมีแต่โทษ เป็นสิ่งอันเลวทรามต่ำช้า ทำผู้เสพให้กลายเป็นคนเลวทรามไปด้วย ยิ่งมัวสุมจนติดแล้ว ก็ยิ่งให้โทษมาก ดังนั้นคนสุบมึนกินกัญชา จึงได้รับโทษมากมาย เป็นของควรงดเว้นเด็ดขาด

(๗) ผู้ดีย่อมไม่หมกมุ่นในการพนัน เพื่อจะปรารภอนาทรัพย์ หมายความว่า การพนันทุกชนิด ไม่ใช่เป็นทางหาทรัพย์ การแสวงหาทรัพย์ ย่อมมีในทางอื่น เช่น การประกอบกิจการอันสุจริต เป็นต้น และเศรษฐกิจการพนันก็ไม่เคยมีปรากฏในโลก ผู้ปรารภอนาทรัพย์ จึงไม่ควรหมกมุ่นในทางนั้น คิดดูง่าย ๆ ทรัพย์ที่นำไปเล่นการพนันนั้น ก็เป็นทรัพย์ที่ได้มาด้วยหยาดเหงื่อที่ตนได้ทำกิจการต่าง ๆ ทั้งนั้น น้อยนักหนาที่จะใช้ทรัพย์ที่เกิดจากการพนันไปเล่นการพนัน เพราะฉะนั้นควรเว้นให้ได้เด็ดขาด

(๔) **ผู้ที่ย่อมไม่ถือเอาเป็นของตน ในสิ่งที่เจ้าของไม่ได้อนุญาตให้** หมายความว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่ของคนแล้วไม่ควรถือเอาทั้งนั้น ไม่ว่าของนั้นจะดีวิเศษอย่างไร จะถือเอาสิ่งใดต้องได้รับอนุญาตก่อนเสมอ แม้ในของที่ได้รับอนุญาตนั้นแล้วก็ควรรู้ประมาณด้วย เพราะบางทีผู้ให้อาจให้ด้วยความจำใจก็ได้ ตามปรกติกามีอำนาจจรรยาหรือสูงศักดิ์ ไม่ควรหักของใครว่าดี หรือซื้อเทียบขอเป็นอันขาดเพราะในการเช่นนั้นผู้ให้อาจให้ด้วยความไม่เต็มใจก็ได้ แต่มีข้อยกเว้นอยู่อย่างหนึ่งที่สามารถถือเอาได้โดยไม่ต้องรออนุญาต เช่น การถือวิสาสะ ถือเอาเพราะอาศัยความคุ้นเคย แต่การถือเอาเช่นนั้นต้องเชื่อแน่ว่าเจ้าของรู้แล้วพอใจจึงใช้ได้ นอกนั้นไม่ควรทั้งสิ้น

(๕) **ผู้ที่ย่อมไม่ทั้งใจในหญิงที่มีเจ้าของทวงแทน** หมายความว่า ตามปรกติชายหนุ่มหญิงสาว เมื่อเห็นกันเข้าก็อดชอบพอกันไม่ได้ เพราะธรรมชาติชักจูงให้เป็นเช่นนั้น แต่การทำเช่นนั้นหรือรู้สึกเช่นนั้น ควรเป็นคนใสดด้วยกันทั้งสองฝ่ายถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีคู่ครองแล้ว ก็ไม่ควรยอมให้ความรู้สึกเช่นนั้นเกิดขึ้น หากเกิดขึ้นก็ควรระมัดระวังไว้ อย่าให้แสดงออกให้ปรากฏได้

จริยวิทยา

หมายถึงความประพฤติทางวาระ ได้แก่การยกเว้นความชั่วทางคำพูด

(๑) **ผู้ที่ย่อมไม่ปิตาตพอลิตะเถาะวิริท** หมายความว่า ไม่ก่อการทะเลาะวิวาทกับใคร ๆ ไม่ว่าผู้นั้นจะโตกว่าหรือเล็กกว่า หรือมีกำลังน้อยกว่าตน เพราะการทำเช่นนั้น จะเป็นเหตุให้ไม่มีใครอยากคบหาสมาคมด้วย แม้เมื่อทราบเหตุที่จะให้ต้องทะเลาะวิวาท ก็ควรระมัดระวังยังั้งใจไว้ถือเอาความเข้าใจดีต่อกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันเป็นหลัก ทำความรักความอาลัยให้เกิดขึ้น เห็นการแตกร้างว่าเป็นโทษ เห็นความพร้อมเพรียงว่าเป็นคุณ ควรสมัครักใคร่กันไว้จะดีกว่า

(๒) **ผู้ดีย่อมไม่พอใจในท้าวร้ายกันและกัน** หมายความว่า ไม่ตำหนิตีเตียนใครลับหลัง ถ้าจำเป็นจะต้องตำหนิตีเตียนก็หาโอกาสพูดให้เขารู้ตัวต่อหน้า และในสถานที่อันเหมาะสมอันควร ไม่ใช้เวลาให้ล่วงไปด้วยการนินทาว่าร้ายกันและกัน ควรพูดแต่คำที่เป็นคุณ เช่น สรรเสริญเขา เป็นต้น แต่สรรเสริญนั้นควรพูดลับหลังจะดีกว่าพูดต่อหน้าอาจกลายเป็นขบไปก็ได้

(๓) **ผู้ดีย่อมไม่พอใจพูดส่อเสียดยุยง** หมายความว่า ไม่ยุยงให้เขาแตกวิวาทกัน ตามปรกติการยุยงอาจมิได้ด้วยผู้ปรารภจะให้เรารักตน การทำตนให้เขารักด้วยวิธีนี้เป็นวิธีการที่เลวทรามต่ำช้า ไม่ควรทำเลย พูดไปก็เสียศักดิ์ศรีตนเองไม่ควรแท้

(๔) **ผู้ดีย่อมไม่เป็นผู้สอพลอประจบประแจง** หมายความว่า ไม่ควรทำตนให้ผู้ใหญ่หรือใคร ๆ ชอบพอรักใคร่ด้วยวิธีการประจบสอพลอ คืออ้างเอาแต่สิ่งที่ไม่จริงมาพูด หรือคอยส่งเสริมซ้ำเติมผู้อื่นเพื่อให้ผู้ฟังพอใจรักใคร่ตน ควรเป็นผู้ทำงานตามหน้าที่ให้สุดความสามารถ ถ้อยอาการเป็นสำคัญอย่าถือเอาการประจบสอพลอเป็นหลัก ความดีที่ติดตัวนั้น อยู่ที่การทำงานตามหน้าที่ เมื่อได้ทำงานตามหน้าที่แล้ว ใครจะรู้ไม่รู้อะไรสำคัญเลย

(๕) **ผู้ดีย่อมไม่เร่งชักให้ร้ายผู้อื่น** หมายความว่า ผู้ดีต้องคิดดี คือต้องปรารภความสุภาพแก่คนและสัตว์ทั่วไปต้องมีความกรุณาปรานีให้ผู้ย่อย ไม่ปรารภตบตาว่าแกใครแม้เขาจะไม่เป็นไปตามปากเรา แต่ก็เป็นเรื่องแสดงน้ำใจอันร้ายกาจของตัวเอง

มโนจริยา

หมายถึงความประพฤติทางใจ ได้แก่การเว้นความชั่วทางใจ

(๑) **ผู้ที่ย่อมไม่ปองร้ายผู้อื่น** หมายความว่า เมื่อถูกใครว่าให้เจ็บใจ หรือถูกทำร้ายด้วยประการใด ก็ไม่ปองร้ายเขาผู้นั้น เป็นแต่เพียงเจ็บแล้วจำ พยายามมิให้มีเรื่องเช่นนั้นอีก พยายามหลีกเลี่ยงให้ไกลแสนไกล หรือหาทาง ผูกสมัครักใคร่กับผู้นั้นได้ก็จะดียิ่งขึ้น เพราะเหตุว่าการปองร้ายผู้อื่นอาจเป็น ทางให้ประกอบอาชญากรรม ซึ่งจะเท่ากับทำร้ายตนเองในที่สุด

(๒) **ผู้ที่ย่อมไม่คิดทำลายผู้อื่นเพื่อประโยชน์ตน** หมายความว่า ไม่คิด หาความสุขเหนือความทุกข์ยากของผู้อื่น ไม่หาความมั่งมีเหนือความยากจน ของคนอื่น ไม่หาความเป็นใหญ่ด้วยการเหยียบย่ำคนอื่น สิ่งใดที่เป็นประโยชน์ แก่ตน แต่ต้องทำลายผู้อื่นต้องเว้นเสีย

(๓) **ผู้ที่ย่อมมีความกตัญญูรักใคร่ตนเอง** หมายความว่า ตามปรกตินั้น ใจของคนมีกิเลส ย่อมแส่หาอารมณ์และส่ายไปตามอารมณ์ต่าง ๆ คือ ความรัก ความชัง ความหลง และสิ่งทั้งหลายอันแวดล้อมตามเหตุแล้ว แต่อย่างใดอันยั่วชวนให้เกิดอารมณ์ทั้งนั้น สิ่งที่ดีก็งามย่อมยั่วให้รัก สิ่งที่ไม่ดีไม่งามย่อมยั่วให้ชัง สิ่งอันเมื่อยามนั้นย่อมยั่วให้หลง เมื่อประสพอย่างนั้นต้องเหนียวรั้งใจไว้ไม่ให้ส่าย ไปตามอารมณ์เหล่านั้น รักษาใจให้เป็นปกติไว้อย่างนี้จึงชอบจึงควร

(๔) **ผู้ที่ย่อมเป็นผู้มีความระมัดระวังตน** หมายความว่า คำว่าบาป คือ ความชั่วความเสียหาย ความไม่ดี เกิดมาเป็นอันต้องศึกษาอบรมให้รู้จัก บาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ ไม่ใช้ประโยชน์ เมื่อรู้แล้วควรเว้นสิ่งอันเป็น โทษเสีย แม้ใจเห็นผิดคิดเห็นดีเป็นชั่ว เห็นชั่วเป็นดี เห็นผิดเป็นชอบก็ควรระมัด ระวังตนเป็นบาปบ้าง ไม่ควรทำบาปด้วยอาการอันหน้าด้าน ควรตรวจให้ ห่างไกล เว้นได้ก็เป็นศรีแก่ตนเอง.

ผู้เรียบเรียง

ผู้จัดทำคำอธิบายเพิ่มเติม

ผู้ตรวจทาน

ผู้ออกแบบปก ภาพประกอบและรูปเล่ม

บรรณาธิการ

เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี

ม.ล. ปิ้อง มาลากุล

นายสุชีพ ปุญญานุภาพ

นายไพฑูรย์ ปุญญานนท์

นางมาลีณี มโธประการ

นางฉวีวรรณ กิจติกร

นางจันทนา บาน้อยวาทย์

นายไพฑูรย์ ปุญญานนท์

นางสาวระเบียบ กิติมากุลนเรศ

นางสาวปราณี สันฐสอาด

นางวิภา นาคงาม

